

Co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship (REC)
Programme of the European Union

Youth for Love - Manual pentru formarea personalului școlar - Completare

Completare a primei ediții a manualului “Youth for Love” pentru formarea personalului școlar în domeniul prevenirii și gestionării situațiilor de violență de gen și violență în rândul adolescenților care au loc în școli.

act:onaid

Afol
METROPOLITANA
collegiamo il lavoro

CPE
CENTRUL PARTENERIAT
PENTRU EGALITATE

UC Leuven
Limburg
MOVING MINDS

Acest manual a fost cofinanțat prin **Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie al Uniunii Europene (2021-2026)**.

Conținutul acestui manual reprezintă perspectiva autoarelor/autorilor și este responsabilitatea acestora. Comisia Europeană nu acceptă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care informația cuprinsă în acest manual va fi utilizată.

Supervizare științifică:

Mara Ghidorzi, Mariaelena Vittori – AFOL Metropolitana; Corinne Reier – ActionAid Italia

Texte și metodologii: Mara Ghidorzi, Mariaelena Vittori – AFOL Metropolitana; Corinne Reier, Maria Sole Piccioli – ActionAid Italia

Contribuții: Livia Aninoșanu – CPE; Mariza Tsachali, Despoina Kardogerou – ActionAid Hellas; Alessandra Folcio – ActionAid Italia; Nele Kelchtermans, Charlotte Decrock – UCLL.

Supervizare: Maria Sole Piccioli – ActionAid Italy

redactarea de AFOL Metropolitana

Publicat în mai 2022

Cuprins:

Site web: <https://www.youthforlove.eu/>

E-mail ActionAid Italia : educazione.ita@actionaid.org

■ REZUMAT

Proiectul **Youth for Love 2**, cofinanțat de Uniunea Europeană – Departamentul de Justiție, Consumatori și Egalitate de Gen, are ca scop identificarea, prevenirea, și gestionarea violenței în rândul adolescenților (14-18 ani), în cadrul a 5 comunități locale din 4 țări europene (Italia, Belgia, Grecia, România), prin promovarea adoptării unor comportamente pozitive de prevenire și gestionare a violenței de către adolescenți, familii, profesioniști din educație și membri ai comunității, care vor fi implicați în inițiative comunitare concepute și conduse de tineri.

Proiectul actual este o continuare a proiectului **Youth for Love** anterior, implementat în perioada 2019-2021, cu un accent puternic asupra violenței de gen. Obiectivele și lecțiile învățate în cadrul acestuia au subliniat rolul esențial al sistemului educațional.

Acest manual suplimentar este menit să susțină elevii, prin oferirea de cunoștințe, abilități și resurse, să înțeleagă, utilizând perspectiva intersecționalității, aspectele legate de violență și violența cibernetică în rândul adolescenților. Mai mult, își propune să asigure profesorilor și altor profesioniști din educație:

- O clară înțelegere a ceea ce reprezintă intersecționalitatea și a tiparelor care pot genera violență în rândul tinerilor,
- Capacitatea de a preveni, a oferi protecție și a răspunde adecvat în cazurile de violență/violență cibernetică.

Astfel, școlile reprezintă actori-cheie pentru proiect; în această a doua ediție a proiectului, urmând principiile abordării integrate, vor găsi noi aliați în familiile elevilor, printr-o reală implicare a părinților în activitățile proiectului. Acest manual a integrat noi conținuturi, instrumente și metodologii create cu scopul consolidării obiectivelor manualului anterior de creștere a accesului la proiect și a sustenabilității acestuia. Oferă îndrumare, atât teoretică, cât și practică, pentru a susține profesioniștii din domeniul educației în a preveni, combate și răspunde la modele de discriminare intersecțională, violență și violență cibernetică între adolescenți, acesta fiind un fenomen complex și structural cu forme multiple și consecințe grave. Alți actori importanți, precum experți educaționali și organizații neguvernamentale care implementează proiecte educaționale pot, de asemenea, să beneficieze de acest instrument, promovând și organizând programe similare în diferite contexte educaționale, formale sau informale.

INTRODUCERE

Privire de ansamblu asupra proiectului Youth for Love

Youth for Love 2 este implementat în cadrul legal și conceptual oferit de Strategia Consiliului Europei privind drepturile copilului 2016–2021, care a identificat prevenirea violenței ca fiind una din cele 5 arii prioritare pentru garantarea promovării drepturilor copiilor. Cercetările arată că există numeroși factori de risc asociați cu violența între adolescenți care apar la diferite niveluri: la nivel individual (cum ar fi factorii comportamentali și legați de personalitate), la nivelul familiei și al relațiilor apropiate (influențe negative între adolescenți, lipsa legăturilor sociale, relații slabe între părinți și copii, comportamente antisociale ale părinților etc.) și la nivelul comunității și al societății (slabă coeziune socială, inegalitate, insecuritate, norme culturale și de gen) (Centrul pentru prevenirea și controlul bolilor, OMS, 2015).

Proiectul **Youth for Love 2**, cofinanțat de Uniunea Europeană, prin Departamentul de Justiție, Consumatori și Egalitate de Gen, își propune să prevină, să identifice și să gestioneze violența în rândul adolescenților (între 14 și 18 ani), în cadrul a 5 comunități din 4 țări europene (Italia, Belgia, Grecia, România), prin promovarea adoptării unor comportamente pozitive de prevenire și gestionare a violenței de către adolescenți, familii, profesioniști din educație și membri ai comunității, care vor fi implicați în inițiative de prevenire și gestionare a violenței, concepute și conduse de către tineri.

În timp ce proiectul Youth for Love 1 s-a focusat mai mult pe violența gen în școli, în această a doua ediție partenerii proiectului au decis să se concentreze mai mult pe violența între adolescenți prin abordarea violenței și discriminării în interdependență, precum și printr-o puternică implicare comunitară, pentru a crește puterea comunității de a se împotrivi diferitelor forme de discriminare și inegalităților de putere văzute în perspectivă intersecțională.

La nivel european proiectul are ca scop:

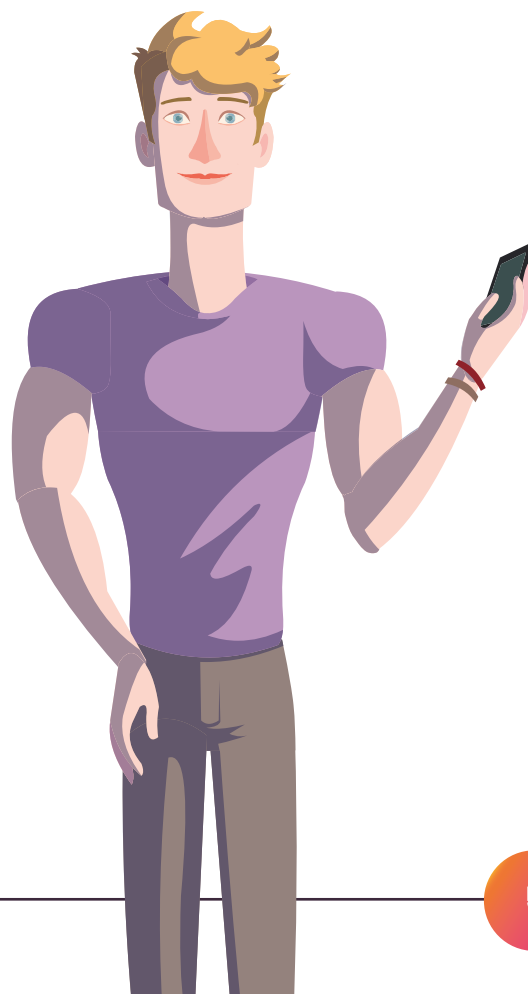
- Dezvoltarea și testarea unui **program educațional integrat** pentru prevenirea și managementul violenței între adolescenți, în cadrul a 5 comunități locale din Europa;
- Informarea și formarea a **190 de profesioniști în educație** pentru a le dezvolta competențe în prevenirea și gestionarea violenței între adolescenți și pentru a deveni persoane resursă în școală pe această temă;
- Implicarea a **50 de părinți sau tutori** într-un program de formare specific pentru a le întări rolul în prevenirea și gestionarea violenței între adolescenți la nivelul școlii și al comunității și a le dezvolta abilități de a acorda sprijin adolescenților;

- Oferirea de cunoștințe temeinice și înțelegere privind violența între adolescenți pentru **400 de elevi**, prin includerea într-un **program educațional participativ**;
- Implicarea a **200 de tineri în cartografierea nevoilor comunităților lor locale**, în conexiune cu fenomenul violenței între adolescenți, precum și implicarea întregii comunități școlare în acțiuni de prevenire și combatere a acestui fenomen;
- **Acțiuni de advocacy la nivel național și european** printr-un proces participativ de co-proiectare a recomandărilor proiectului, prin implicarea profesioniștilor în educație, a elevilor și părinților, a tinerilor, organizațiilor neguvernamentale cu proiecte în domeniul educației și a unor factori de decizie din educație;
- **Creșterea conștientizării la nivelul publicului larg** privind fenomenul violenței în rândul adolescenților, cu targetarea a 1,5 milioane de persoane la nivel european, prin activități de comunicare (campanie web și joc online).

Parteneriatul proiectului este format din următoarele organizații europene: ActionAid Italia (Italia), ActionAid Hellas (Grecia), UC Limburg (Belgia), *AFOL Metropolitana - Agenzia Metropolitana per la Formazione, l'Orientamento e il Lavoro* (Italia) și CPE – *Centrul Parteneriat Pentru Egalitate* (România).

Toate materialele produse în cadrul proiectului sunt disponibile gratuit și pot fi descărcate din secțiunea "Află mai mult", a website-ului proiectului: www.youthforlove.eu

Durata: Mai 2021 – Aprilie 2023

Scop, tematici, metodologia manualului

Manualul se adresează profesorilor, directorilor de școli, tutorilor, consilierilor școlari, personalului tehnic și administrativ și oricărui altor reprezentanți ai personalului școlar care sunt responsabili pentru crearea și menținerea unui mediu școlar incluziv, care promovează modele de comportament și tipare de relații pozitive și sănătoase. Atât școlile, cât și alte instituții publice și organizații neguvernamentale active în domeniul educației pot folosi acest manual fie în întregime, fie parțial. Pot fi selectate activitățile și instrumentele care par a fi cel mai utile într-un context specific. Implementarea acestui program de formare poate contribui la crearea unor spații mai sigure și mai sănătoase pentru toți elevii, care pot, în final, beneficia de aceste activități atât pe termen lung, la școală, cât și pe parcursul întregii vieți. Prin intermediul acestui program, profesorii și personalul școlar pot să dobândească atât competențe în gestionarea situațiilor de violență și violență cibernetică între adolescenți, cu care se pot confrunta în mediul școlar, cât și încredere în propria capacitate, mai ales atunci când aceasta se susține și pe niveluri crescute de sprijin intern și de muncă în echipă, deosebit de necesare.

Conținutul manualului a fost construit pe baza informațiilor teoretice și practice și a instrumentelor dezvoltate în proiectul Youth for Love anterior (2019–2021), cât și pe baza expertizei

obținute de organizațiile partenere în proiect precum și de alți actori relevanți în domeniu.

Manualul încurajează o abordare care să cuprindă întreaga școală, care implică adresarea nevoilor elevilor, ale personalului școlar și ale comunității largi, nu doar în ce privește conținutul curriculei școlare, cât și mediul educațional în totalitatea sa. Acest lucru implică acțiuni comune și de colaborare în cadrul comunității școlare pentru a îmbunătăți învățarea, comportamentul și bunăstarea elevilor și a condițiilor care le susțin. Abordarea care vizează întreaga școală ia în considerare că toate aspectele comunității școlare pot avea un impact pozitiv asupra sănătății, siguranței și bunăstării elevilor, dar și asupra dezvoltării lor din punct de vedere educațional.

Pentru mai multe informații și detalii privind obiectivele, programul macro-educațional, metodologia și recomandările etice, accesați Manualul de formare pentru profesori (1):

<https://www.youthforlove.eu/ro/inregistrea-za-te/>

Acest manual actualizat propune o modalitate nouă, ușor de urmat și realizat și este cea sugerată în special pentru acei profesori care au testat deja modulele din proiectul Youth for Love 1. Puteți găsi, de asemenea, materiale și conținuturi suplimentare care pot fi combinate

cu metodologiile și activitățile cuprinse în Manualul de formare pentru profesori YFL1.

Fiecare facilitator poate folosi activitățile propuse atât în YFL1, cât și în YFL2, în funcție de interesele și nevoile grupului: acest lucru înseamnă că nu este obligatorie implementarea tuturor modulelor (cu excepția modulelor "Intersecționalitate", "Violență între adolescenți" și "Politici și proceduri"), dar este posibilă identificarea unor modalități alternative legate de conținuturile tematice.

Câteva exemple pentru o mai bună clarificare a posibilei structuri:

- Exemplul 1 – dacă accentul este pus mai degrabă pe intersecționalitate, sugestia este să intrați mai mult în detalii, utilizând activități și conținut din Modulul 1 al Manualului 1 "Creșterea conștientizării cu privire la violența bazată pe gen și stereotipurile de gen în rândul adolescenților", cum ar fi cele dedicate definirii termenilor, sau din Modulul 4 al Manualului 1 "Promovarea principiilor incluzive și feministe în mediul școlar".
- Exemplul 2 – dacă accentul este pus mai mult pe violența bazată pe gen, sugestia este să intrați mai mult în detalii legate de modulul Violența între adolescenți, utilizând conținut și activități ale Modulului 2 al Ma-

nualului 1 "Demontarea prejudecăților despre violența de gen".

- Exemplul 3 – dacă accentul este pus mai degrabă pe Politici și proceduri, sugestia este să intrați mai mult în detalii utilizând conținut și activități ale Modulului 3 din Manualul 1 "Dezvoltarea de politici și proceduri complexe pentru a adresa violența de gen și stereotipurile de gen în școli"

O abordare feministă intersecțională pentru combaterea și prevenirea violenței în rândul adolescenților

Toate materialele și resursele dezvoltate urmează o perspectivă feministă intersecțională pentru a aborda cauzele profunde și structurale ale violenței, bazată pe conștientizarea faptului că analiza și acțiunea mișcărilor feministe nu sunt limitate la așa numitele "probleme ale femeilor", cum ar fi drepturile reproductive sau egalitatea de plată, ci includ mișcări cu o varietate de subiecte, cum ar fi acțiuni care privesc criza climatică sau lupta pentru susținerea drepturilor omului.

Feminismul intersecțional reunește voci și experiențe diverse pentru a construi viziuni multidimensionale comune cu privire la viitor și pentru a conduce la înțelegerea faptului că discriminarea femeilor și orice alte forme de discriminare sunt interconectate și, de aceea, trebuie abordate împreună, dintr-o perspectivă intersecțională.

Termenul "*intersecționalitate*" a fost inventat în 1989 de Kimberlé Crenshaw, avocată pentru drepturi civile și profesoară de drept. Feminismul intersecțional reprezintă înțelegerea faptului că fiecare persoană are propriile experiențe, specifice genului său, și recunoaște diferențele identități și provocări cu care oamenii se pot confrunta sau care îi fac vulnerabili. Pentru a-și atinge scopurile declarate, feminismul are nevoie să acomodeze diferențele nevoi, experiențe și identități ale diferitelor persoane, folosind o abordare intersecțională care să arate cum privilegiul, puterea și circumstanțele

le pot afecta înțelegerea și perspectiva.

Aceste identități se suprapun și se intersectează și pot fi experimentate cu intensitate diferită în momente diferite. Ele pot fi amplificate când sunt puse împreună, astfel încât este important să ascultăm și să recunoaștem aceste experiențe diverse. "*Femeile nu sunt expuse doar la sexism – rasismul, abilitismul (discriminarea persoanelor cu dizabilități), ageismul (discriminare bazată pe vârstă), homofobia, transfobia, discriminarea pe bază de religie, toate sunt legate intrinsec de modul în care diferitele femei trăiesc inegalitatea*". Intersecționalitatea este un cadru teoretic care permite înțelegerea modului în care aspecte ale identității sociale și politice ale unei persoane (gen, rasă, clasă socială, sexualitate, abilități etc.) se pot combina și conduc la modalități aparte de discriminare.

O transformare socială cu adevărat feministă necesită nu doar adresarea inegalităților de gen, ci și a inegalităților politice, rasiale și economice. O schimbare reală este posibilă doar prin contestarea tuturor formelor de discriminare și inegalităților de putere, nu doar a celor care afectează femeile. Acesta este motivul pentru care mișcările feministe se concentrează nu doar pe interacțiunile interpersonale, ci și pe sistemele și structurile de putere care influențează inegalitatea socială. Chiar dacă cineva poate să nu fie afectat de discriminare, acest lucru nu schimbă faptul că toți trăim în-

tr-o societate în care rasismul/sexismul/clasismul/heterosexismul/abilitismul au impact asupra vieților oamenilor care nu se încadrează în grupul dominant.

Pentru a integra cu succes o abordare de leadership feministă este fundamental să reflectăm asupra relațiilor de putere în contextul școlar, acordând o atenție deosebită și structurilor de putere profunde.

În acest sens, toate resursele și materialele se bazează pe principii feministe care subliniază diferite idealuri de bază și contribuie la punerea în practică a feminismului, integrând diferitele aspecte ale problemelor legate de gen:

Personalul este politic: unul din elementele de bază, distincte, ale gândirii feministe. Acest principiu se bazează pe convingerea că ceea ce facem în viața personală are și un sens politic și, de asemenea, că acțiunile noastre politice au un înțeles puternic și un impact asupra sferei vieții noastre personale;

Biologia nu este destin: oamenii nu trebuie să fie constrânși să-și formeze identitatea socială pe baza sexului, a rolurilor private sau publice;

Egalitate: feminismul înseamnă egalitate pentru toată lumea, nu doar pentru femei;

Incluziune și diversitate: există multe forme de opresiune și intersecționalitate;

Pace și securitate: asigurarea că femeile nu sunt victime ale violenței sexuale, permițându-le femeilor să-și trăiască viața fără perturbări;

Integritatea corporală și libertatea față de violența de orice tip – fără abuz mental sau fizic, dreptul la alegerile sexuale și reproductive, dreptul de a lua decizii cu privire la corpul lor fără teamă.

Pentru o analiză profundă și posibile activități în clasă, puteți vedea “Modulul 4: Promovarea principiilor incluzive și feministe în mediul școlar”, din cadrul Manualului de formare pentru profesori (1): <https://www.youthforlove.eu/ro/inregistreaza-te/>

Introducere în programul de formare

Salut de bun venit și prezentări

Spuneți Bun venit participanților și prezentați-vă (de exemplu, vorbiți despre experiența profesională, expertiza de lucru în proiecte educaționale cu școli, profesori, elevi; experiența de lucru pe tema violenței între adolescenți; experiența privind abordarea intersecțională).

După ce vă prezentați, invitați participanții să se prezinte. Rugați-i să-și spună numele, rolul în cadrul școlii (profesor, personal administrativ, diriginte etc.), materia pe care o predau, anii de experiență în școală. Sugerăm, de asemenea, să cereți participanților să spună două adevă-

ruri și o minciună, despre ceea ce le-a venit în minte când au auzit de această formare. Persoana care ghicește răspunsul corect este cea care ar trebui să urmeze și așa mai departe. Pe lângă contribuția la spargerea gheții, această întrebare finală este exploratorie și poate oferi informații utile cu privire la așteptările cursanților, precum și la problemele și schimbările care trebuie luate în considerare pentru formare (de exemplu, Consideră formarea ca pe o altă cerință școlară formală?, O consideră utilă?, Le-au venit în minte nevoi, întrebări, preocupări, cazuri, idei specifice?).

Introducere în programul de formare și în modul în care acesta se încadrează într-un program integrat de prevenire și combatere a violenței în rândul adolescenților

20 de minute

După prima rundă de prezentări, oferiți o **descriere a proiectului din care face parte formarea** (ideal atât verbal, cât și vizual, printr-o prezentare PowerPoint). Descrierea proiectului ar trebui să le ofere participanților informații despre: obiectivele proiectului, motivația proiectului (date care susțin nevoile proiectului la nivelul Uniunii Europene, al țării, al școlii, care pot fi colectate prin intermediul instrumentelor de diagnosticare a școlii dezvoltate în cadrul proiectului), activitățile proiectului care vor fi realizate cu implicarea diferiților factori interesați din comunitatea educațională.

Oferiți cursanților spațiu pentru întrebări și comentarii, dacă există, și rugați toți participanții **să-și împărtășească așteptările (și eventualele preocupări)** legate de proiect și temele sale. Așteptările reflectă, în principal, ceea ce participanții ar dori/cred că ar fi util să învețe pe parcursul formării, în timp ce preocupările reflectă, mai ales, ceea ce cred ei că ar putea avea un impact negativ asupra procesului lor de învățare. Notați pe flipchart toate așteptările și preocupările și asigurați-vă că toată lumea a numit cel puțin una. Scopul activității este de a înțelege mai bine nevoile participanților, potențialele zone de frustrare și, de asemenea, de a clarifica limitele formării (adică principalul obiectiv al formării, grupurile vizate, problemele abordate etc.).

Aspecte importante pentru facilitatori (de reținut și/sau de împărtășit întregului grup):

- *Confidențialitate.* Când prezentați proiectul oferiți doar informații generale (de exemplu, temele abordate, numărul de module realizate etc.). Nu trebuie oferite informații sensibile care rezultă din implementarea programului cu adolescenți sau cu personalul școlar, fără consimțământul explicit al acestora.
- *Acord pentru distribuirea datelor.* Împărtășirea oricăror rezultate ale programului către alte grupuri de formare se va face doar dacă se obține un consens general; personalul școlar trebuie să fie informat cu privire la faptul că rezultatele lucrului cu elevii sunt, de asemenea, protejate de confidențialitate.
- *Proprietate.* Pentru ca proiectul să producă o schimbare reală, profesorii, directorii și alți membri ai personalului școlar trebuie să fie de acord cu activitățile și să le sprijine; proiectul își propune să creeze mecanisme solide împotriva violenței între adolescenți și nu doar să organizeze ateliere de conștientizare în școli.

Introducere în programul de formare

- *Parteneriat.* Rolul facilitatorilor este de a oferi sprijin pentru dezvoltarea unor mecanisme puternice împotriva violenței între adolescenți și nu de a sublinia deficiențele sistemului educațional.
- *Timp:* Asigurați-vă că toți participanții au suficient timp și spațiu pentru a-și exprima așteptările și preocupările.
- *Întrebări suplimentare:* Asigurați-vă că puneți întrebări suplimentare dacă răspunsurile participanților sunt exprimate doar în termeni foarte generali.
- *Evidențierea punctelor comune:* Asigurați-vă că subliniați interesele și/sau preocupările comune, dacă acestea există. Acordați o atenție deosebită aspectelor menționate de mai mulți participanți, întrucât lucrurile care se repetă nu trebuie interpretate doar ca reprezentând conformism, ci ar putea indica o arie semnificativă de intervenție sau de interes pentru întregul grup.
- *Sprijinul reciproc.* Adesea pot apărea comportamente competitive în grupurile de profesori și alți profesioniști din educație, ca și în orice alt grup de colegi. Dacă este necesar, asigurați-vă că subliniați faptul că împărtășirea unor opinii precum: “Elevii vorbesc atât de politicoși la ora mea, nu

înțeleg de ce sunt atât de diferiți la ora ta”, este contraproductivă și încurajează dezbinarea și rușinea. Vă rugăm să precizați cu claritate faptul că strategiile coerente de prevenire și intervenție în cazurile de violență pot fi aplicate doar de un grup de profesioniști din școală care lucrează în echipă.

20 de minute

Crearea unui spațiu de siguranță

Într-un program precum Youth for Love, care se bazează puternic pe auto-conștientizare și reflecție critică asupra modului în care propriile experiențe și percepții despre discriminare ne influențează rolul în societate, este esențial să creăm un spațiu sigur, în care toți simt că se pot exprima liber, fără a fi judecați sau atacați. Pe de altă parte, trebuie să ne asigurăm că învățarea reciprocă este posibilă, că orice risc posibil de discriminare și abuz de putere este atenuat și că, în situația în care ies la suprafață amintiri dureroase și emoții profunde, acestea sunt recunoscute și abordate prin îngrijire reciprocă și empatie.

În opinia noastră, a pleca de la autorefecție este primul pas în identificarea cauzelor structurale ale violenței și în realizarea unei schimbări transformatoare, atât pentru indivizi, cât și pentru societate. **Așa cum ne spune feminis- mul, personalul este politic!**

Pentru a introduce această etapă, împărtășiți cu participanții elementele prezentate mai sus și rugați-i să vă spună ce înseamnă pentru ei "spațiu sigur". Scrieți pe un post-it sau pe flip-chart toate ideile care apar. După ce definiți în cadrul grupului ce este un spațiu sigur și ce caracteristici ar trebui să aibă acesta, rugați participanții să noteze individual, pe post-it-uri separate cele 3 elemente principale care contribuie la crearea unui spațiu sigur.

Invitați participanții să-și formuleze contribuțiile într-o manieră "pozitivă", de exemplu, în loc să spuneți "nu-i întrerupeți și nu vorbiți peste ceilalți", puteți folosi "lăsați spațiu tuturor participanților pentru a se exprima și acordați aten-

ție feedback-ului respectuos".

Cereți participanților să-și împărtășească opiniile, ceea ce va contribui la definirea unui acord în cadrul grupului, cu privire la unele "reguli" de urmat pentru a crea un spațiu sigur. Permiteți spațiu pentru comentarii și discuții. Este important de găsit un consens, fiindcă aceste elemente vor ghida grupul pe parcursul întregului program.

Colectați toate post-it-urile și, la finalul modulului, sintetizați-le într-un document (sau ceva mai creativ, dacă doriți). Printați o copie a "Acordului privind spațiul sigur" pentru fiecare participant și înmânați-o la începutul modulu- lui.

MODULUL A

Intersectarea identităților multiple, putere și opresiune

Obiective de învățare

- Să analizeze conceptele de putere, privilegiu și opresiune
- Să înțeleagă conceptele de identități multiple care se intersectează și să dobândească instrumentele necesare pentru a adopta o perspectivă feministă intersecțională

Abilități dezvoltate

Gândire critică,
lucru în echipă,
empatie,
comunicare

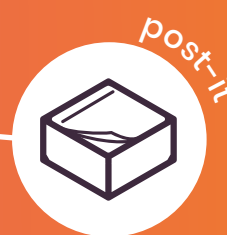
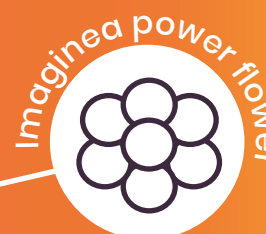
Materiale necesare

Fișa de lucru 1
Definiții ale puterii

Fișa de lucru 2
Roata puterii/privilegiilor

Fișa de lucru 3
Power flower

Fișa de lucru 4
Călătoria privilegiilor

Sugestii pentru pregătire

Pentru a pregăti acest modul, vă recomandăm să citiți resursele și materialele despre intersecționalitate care pot fi găsite în Modulul 4 despre Leadership Feminist, în manualul pentru profesori dezvoltat în cadrul proiectului Youth for Love 1. Acest lucru vă va permite să dobândiți o cunoaștere mai profundă asupra conceptului de intersecționalitate și o mai bună înțelegere a modului în care ne susține să înțelegem cât de complexe sunt identitățile noastre și cum pot contribui la putere sau opresiune.

În mod specific, conectat cu activitățile acestui modul, vă sugerăm să:

- Identificați opțiunile pentru călătoria privilegiilor și să vă pregătiți pentru desfășurarea activității (pentru opțiunea 1, păstrați materialul video la îndemână și asigurați-vă că îl puteți proiecta, iar pentru opțiunea 2 imprimați profilurile și asigurați-vă că aveți la dispoziție un spațiu suficient de mare pentru a desfășura activitatea)
  - Identificați caracteristicile relevante pentru power flower, selectați-le pe acelea pe care le considerați relevante pentru contextul particular în care vă aflați și pregătiți imaginea power flower pe care o veți arăta grupului (preferabil pe o coală mare sau pe flipchart)
  - Imprimați suficiente exemplare din fișa de lucru power flower
  - Imprimați suficiente exemplare din activitatea de evaluare de la finalul modulului
- Aspecte importante pentru facilitatori (de păstrat în minte și/sau de împărtășit cu întregul grup):
- Asigurați-vă că grupul înțelege conceptele prezentate și, dacă considerați necesar, alocați mai mult timp pentru a le explica în profunzime. Conceptele de putere, privilegiu și opresiune sunt fundamentale pentru întreg programul de formare.
  - Poate fi provocator pentru unele persoane să își identifice propriile privilegii, prin urmare asigurați-vă că ați construit un mediu sigur și incluziv, fără judecăți.
  - A dobândi o perspectivă intersecțională și a conștientiza modul în care puterea și privilegiile ne influențează viața poate contribui la un mediu mai incluziv la școală și la o atenție sporită față de modul în care interacționăm cu alte persoane.

Activități descrise detaliat

Bun venit, introducerea principalelor obiective ale modului

Pentru o mai bună înțelegere a principalelor concepte utilizate pe parcursul modulelor și în contextul proiectului, vă sugerăm să consultați Modulul 1 – Fișa de lucru 1, “Persoana Genderbread”, din manualul pentru profesori dezvoltat în cadrul proiectului Youth for Love 1.

Despre ce vorbim: puterea

După ce am stabilit cum să creăm un spațiu sigur pe parcursul programului de formare, e timpul să ne concentrăm pe a introduce și aprofunda cele mai importante concepte care vor fi utilizate pe parcursul programului. Puteți începe activitatea menționând că de multe ori utilizăm concepte pe care nu le înțelegem în același fel. Această activitate se concentrează pe a susține grupul în a ajunge la o înțelegere comună a conceptului de putere și a formelor acesteia; de această înțelegere comună ne vom folosi pe parcursul modulelor de formare, precum și transversal, pe parcursul implementării proiectului/inițiativei.

Etapa 1: definirea puterii¹ (30 de minute)

- Împărțiți câte 2 sau 3 post-it-uri colorate fiecărui participant și rugați-i să ia câteva minute pentru a scrie pe ele, individual, câteva cuvinte/propoziții care le vin în minte atunci când aud cuvântul putere
- Lipiți toate post-it-urile completate pe flip-chart și încercați să le grupați în zone similare, cu ajutorul participanților.
- Discutați împreună ceea ce reiese din procesul de grupare. Apar mai multe asociații pozitive sau negative? Subliniați faptul că puterea nu este neapărat opresivă, dar că acest lucru se poate întâmpla. Pentru a încheia discuția, citiți ceea ce Martin Luther King a spus despre putere și apoi scrieți citatul pe flipchart: *“Puterea corect înțeleasă nu este altceva decât capacitatea de a îndeplini scopurile. Este tăria de care avem nevoie pentru a face transformări sociale, politice și economice”* - Martin Luther King, lider al mișcării pentru drepturi civile în SUA.
- Cereți participanților să reflecteze la această definiție a puterii. Într-adevăr, puterea poate fi opresivă sau transformatoare, iar forma pe care o capătă depinde de ce anume e utilizat și în ce mod. De-a lungul formării, un obiectiv principal este și acela de a învăța cum să ne folosim puterea în mod incluziv, pentru a produce schimbare.
- Rugați voluntari din grup să citească cu voce tare definițiile suplimentare ale puterii oferite pe fișele de lucru și permiteți reflecții și comentarii. Cum ne ajută aceste definiții

¹ Sursă: <https://werise-toolkit.org/en/system/tdf/pdf/tools/Defining-Power-and-its-Sources.pdf?file=1&force=>

Activități descrise detaliat

să avem o cunoaștere mai profundă despre putere și despre modul în care e exercitată?

Încheiați sesiunea subliniind faptul că puterea poate fi folosită pentru a oprima, dar și pentru a transforma și pentru a lupta împotriva in justiției și a inegalităților.

Eta pa 2: modificări ale puterii² (30 de minute)

Puterea poate transforma și poate lupta împotriva opresiunii și a inegalităților, în funcție de modul în care este exercitată. Fiecare persoană ar trebui să reflecteze la modul în care utilizează puterea și la schimbările care ar fi necesare pentru a contribui la relații mai incluzive, bazate pe egalitate.

Împărtășiți cu grupul următoarele modalități de a exercita puterea, așa cum au fost definite de ActionAid (sursă: NetworkedToolbox ActionAid):

Puterea din interior: sentimentul valorii personale, stimă de sine, forță interioară, sentimentul identității, demnitate. A susține puterea din interior a unei persoane oferă acesteia capacitatea de a-și imagina și de a dori schimbarea. Schimbările se petrec la nivelul conștientizării drepturilor, precum și la nivelul creșterii abilităților, organizării și mobilizării care rezultă din acest proces de conștientizare.

Puterea împreună cu: putere și forță colectivă, sprijin reciproc, cooperare și lucru împreună, solidaritate și acțiune comună. Puterea împreună cu ajutoră la a construi legături între interese, experiențe și cunoștințe diverse și presupune a pune laolaltă resurse și strategii. Schimbările au loc prin intermediul organizării și mobilizării societății civile în sprijinul oamenilor.

Puterea de a: capacitatea de a acționa, potențialul de a face o schimbare și de a modifica vieți, capacitatea de a decide ce acțiuni sunt necesare și de a le îndeplini. Acestea sunt bazate pe credința că fiecare persoană are puterea de a produce schimbare.

Puterea asupra: dominația sau controlul unei persoane, unui grup sau unei instituții asupra alteia. De exemplu polițiștii, judecătorii, profesorii, politicienii au cu toții o anumită putere asupra noastră la nivel social. Aceștia își pot folosi în mod pozitiv sau negativ puterea pentru a produce schimbare și din acest motiv lucrăm pentru a-i influența. Schimbările pot avea loc la nivel de politici, bugete, practici ale instituțiilor de stat sau private.

După ce împărtășim aceste definiții cu grupul (sugerăm să le proiectăm, să le scriem pe flip-chart sau să le oferim imprimat participanților, astfel încât fiecare să poată face referire la ele pe parcursul discuțiilor), faceți brainstorming pentru a discuta conceptele prezentate în grup și pentru a vă asigura că sunt înțelese. Apoi luați fiecare formă de putere în parte și cereți participanților să reflecteze împreună asupra tipurilor de schimbare (redefiniri ale puterii) ce pot fi realizate la nivel individual, de familie și comunitar. Invitați grupul să ofere exemple de schimbări pe care le-au trăit în viața reală. Repetați activitatea pentru fiecare dintre cele 4 forme de putere și notați pe flip-chart sau pe post-it-uri concluziile.

Pentru a lansa discuțiile, puteți folosi următoarele întrebări (vă rugăm să le readaptați la contextul vostru specific, acolo unde este necesar, întrebările fiind generice):

² Sursă: https://www.reflectionaction.org/tools_and_methods/44/?from=ov

Puterea din interior

- Ce tipuri de schimbări identifică oamenii la ei înșiși, cu privire la încrederea în sine și conștientizarea drepturilor?
- Cum pot atrage aceste schimbări noi motivații de a acționa în feluri diferite?
- Ce impact pot avea aceste acțiuni noi asupra puterii (chiar și în modalități subtile)?

Puterea împreună cu

- Cum au lucrat oamenii împreună pentru schimbare?
- Cum au fost întărite vechile alianțe și cum s-au creat alianțe noi?
- Ce schimbări au fost influențate de aceste acțiuni colective?
- Cum se reflectă aceste schimbări la nivelul puterii?

Puterea de a

- Ce tipuri de acțiuni au întreprins oamenii?
- Ce lucruri noi au putut face, care nu erau anterior posibile?
- Cum se reflectă aceste schimbări la nivelul puterii?

Puterea asupra

- Ce oameni, grupuri sau instituții au putere asupra ta? (ar putea fi util să specificați aspectele la care faceți referire)
- Ce strategii ați utilizat/ați putea utiliza pentru a încerca să influențați agendele sau acțiunile lor?
- Ce schimbări (dacă există) ați observat în modul în care aceste grupuri își exercită puterea într-un anumit domeniu?

Reflecții asupra formelor de putere

- Care sunt strategiile pentru a produce schimbare la nivel de putere și cât de efici-

ente considerați că sunt?

- Ce provocări și obstacole sunt depășite? Ce strategii ajută pentru a depăși aceste dificultăți, provocări și obstacole?
- Ce putem învăța?

Pentru a încheia, cereți participanților să împărtășească gândurile lor legate de modul în care ei înșiși exercită forme diferite de putere în viața lor de zi cu zi, plasând o atenție specială asupra modului în care pot fi transformate relațiile de la școală în unele mai egale și mai incluzive, reflectând asupra tiparelor relaționale dintre: elevi, profesori/colegi, personal administrativ, familii, conducerea școlii și orice alte poziții de decizie.

Aspecte importante pentru facilitatori (de păstrat în minte și/sau de împărtășit cu întregul grup):

Subliniați ce anume rămâne nespus când definim termenii. Vă rugăm să folosiți munca participanților pentru a sublinia aspectele importante care de obicei apar atunci când abordăm tematica puterii. Conștientizăm toate formele de putere? Utilizăm idei preconcepute când definim termenii?

Oferiți claritate. Pentru ca participanții să poată reveni la aceste definiții importante oricând în timpul/după implementarea proiectului/inițiativei, vă rugăm să le oferiți fișele de lucru imprimate cu toate definițiile discutate pe parcursul exercițiului.

Activități descrise detaliat

15 de minute

Ce este intersecționalitatea?

După discuțiile legate de putere și formele puterii, întrebați participanții dacă au auzit până acum despre conceptul de intersecționalitate și dacă ar dori să ofere o definiție a acestuia. În cadrul discuției introduceți, dacă nu au apărut deja din partea grupului, următoarele elemente:

- Fiecare dintre noi avem identități multiple, care ne marchează viața, experiențele și relațiile
- Identitatea noastră este influențată de factori precum genul, rasa, orientarea sexuală, educația, etnia, vârsta, abilitățile etc.
- Intersecționalitatea nu este doar despre identitate, ci ne oferă și informații despre provocările și obstacolele cu care fiecare persoană se confruntă în viața de zi cu zi
- Intersecționalitatea este despre modul în care identitățile noastre pot atrage putere și privilegii sau, dimpotrivă, discriminare și despre cum putem diminua aceste efecte
- E nevoie să fim mai conștienți de propriile noastre privilegii, astfel încât să le putem fi aliați celor care sunt marginalizați
- Intersecționalitatea nu este despre a arăta cu degetul grupurile cele mai privilegiate, ci este despre a conștientiza dinamicile de putere și modul în care ne influențează rolul în societate

Pentru a finaliza această etapă, proiectați pentru participanți aceste 2 materiale video care explică intersecționalitatea:

<https://youtu.be/JRci2V8PxW4>

<https://www.youtube.com/watch?v=w6dn-j2lyYjE>

Notă pentru facilitatori: dacă grupul nu are deloc cunoștințe despre intersecționalitate, puteți începe cu materialul video, care explică foarte bine conceptul și apoi puteți discuta împreună principalele elemente care apar după vizionare.

Călătoria privilegiilor

Pentru a înțelege mai bine conceptul de intersecționalitate și pentru a-l reprezenta și vizual, vă sugerăm să alegeți una dintre opțiunile de mai jos, în funcție de nevoile concrete ale grupului și de timpul disponibil.

15 de minute

OPȚIUNEA 1

Prezentați participanților următorul material video, care arată cum se realizează o călătorie a privilegiilor. Această metodă a fost larg utilizată cu copiii, adolescenții și adulții pentru a le oferi posibilitatea de a reflecta cu privire la identitățile aflate în intersecție și la modul în care acestea ne construiesc locul în lume:

<https://www.youtube.com/watch?v=hD5f8GuNuGQ>

După vizionarea materialului video, cereți participanților să își spună ideile și gândurile. Dacă discuțiile par a nu fi fost suficient stimulate, puteți adresa următoarele întrebări:

- De ce credeți că persoanele implicate au ajuns în locuri diferite din încăperea, deși au pornit din același punct?
- Călătoria privilegiilor a indicat diferite forme de discriminare care pot apărea: care sunt acestea? Cum au afectat fiecare identitate în parte?

e parcursul discuțiilor, subliniați faptul că fiecare persoană are o serie de privilegii, dar se confruntă și cu anumite situații de discriminare, în funcție de factorii specifici care influențează dinamica socială ale puterii. Oamenii pot fi discriminați pe baza genului lor, al orientării sexuale, al vârstei, clasei, etniei, naționalității, religiei, abilităților fizice și mintale, statutului socio-economic, contextului cultural, opiniei politice etc. În multe situații, persoanele sunt discriminate pe baza unor factori multipli care se intersectează.

60 de minute

OPȚIUNEA 2

Din perspectivă metodologică, vă invităm să consultați activitatea Călătoria Puterii, din Modulul 1 al Manualului pentru personalul școlar dezvoltat în cadrul proiectului Youth for Love 1 (disponibil gratuit accesând www.youthforlove.eu).

În cadrul prezentului material veți găsi o variantă actualizată a profilelor și situațiilor care ar putea fi utilizate în cadrul activității.

Activități descrise detaliat

60 de minute

Power Flower³

Power Flower este un instrument larg utilizat și validat pentru a permite reflecții cu privire la identitățile personale și de grup pe care le avem și la înțelegerea discriminării drept proces care are scopul de a menține anumite identități dominante. A fost inițial folosit în educația anti-rasism, dar acum e larg utilizat în activitățile care abordează diversitatea și incluziunea.

După câteva discuții despre intersecționalitate și despre modurile în care identitățile noastre multiple aflate în intersecție influențează puterea, privilegiile și implicit și opresiunea, introduceți următoarea activitate, care are scopul de a reflecta cu privire la multiplele identități ale participanților și la cum acestea reflectă, intern și extern, dinamicile de grup.

Pregătire:

Înainte de a începe activitatea, identificați 6-7 caracteristici care sunt în mod special relevante în contextul dvs. specific, incluzând: sexul, identitatea de gen, rasa, etnia, clasa, limba, religia, vârsta, abilitatea/dizabilitatea, naționalitatea, cetățenia (statutul privind migrația), orientarea sexuală, regiunea geografică (în prezent și/sau de origine), statutul marital etc. Apoi desenați power flower (o puteți regăsi în acest material) pe o bucată mare de hârtie sau pe flipchart:

- Partea centrală a florii ar trebui să rămână goală, aici își vor adăuga participanții numele în versiunile individuale.
- Pe petalele din interior adăugați caracteristicile identificate, care vor reprezenta identitățile specifice ale fiecărei persoane

în parte.

- Petalele externe vor rămâne goale pentru moment, vor fi completate cu caracteristicile dominante, respectiv caracteristicile celor care în prezent dețin puterea.

Pasul 1 (10 de minute):

Arătați participanților floarea și identificați împreună grupul cel mai privilegiat pentru fiecare dintre caracteristici și notați rezultatele pe petalele externe. Permiteți spațiu pentru îndoială și dezbateri și, dacă e nevoie, oferiți câteva exemple concrete pentru a susține discuțiile.

Pasul 2 (15 de minute):

Oferiți fiecărui participant o fișă de lucru cu o floare necompletată pentru a-și introduce caracteristicile personale. Cereți-le să adauge categoriile dominante identificate pe petalele exterioare și caracteristicile lor personale pe petalele din interior.

Când au terminat, cereți-le să reflecteze asupra următoarelor întrebări și să își scrie ideile pe o coală separată de hârtie:

- Câte dintre caracteristicile tale personale corespund cu identitatea dominantă? Câte sunt diferite?
- Ce caracteristici nu pot fi schimbate?
- Te afectează o caracteristică în același mod în contexte diferite?
- Ce îți spune floarea despre propria ta putere în societate? Dar în acest grup?
- Care este legătura dintre și între diferitele forme de opresiune? Cum se intersectează?

³ Sursă: https://werise-toolkit.org/en/system/tdf/pdf/tools/Power-Flower-Our-Intersecting-Identities_0.pdf?file=1&force=

Pasul 3 (15 de minute):

după ce fiecare participant și-a completat floarea, cereți-le să o lipească pe perete și oferiți timp tuturor să vizualizeze celelalte flori din încăperea.

După ce ați oferit suficient timp pentru ca toate imaginile să fie văzute, rugați participanții să discute despre gândurile și concluziile lor, în echipe de doi, în special despre:

- Cât de divers este acest grup?
- Care sunt caracteristicile comune în acest grup?
- Ce ne spune acest lucru despre nivelul privilegiilor și al opresiunii din acest grup?
- Ce ne spune despre modul în care acest grup este perceput de lumea exterioară?
-

Pasul 4 (20 de minute):

pentru a concluziona, reveniți în cerc și cereți participanților să împărtășească principalele concluzii de după discuțiile lor în echipe de doi. Apoi oferiți spațiu pentru comentarii și reflecții diverse. Cum ar putea o mai bună conștientizare despre identitățile noastre multiple care se intersectează și despre efectele de privilegiu sau opresiune ale acestora să contribuie la construcția unor relații de grup mai incluzive, în cadrul grupului de formare, dar și în viața de zi cu zi, în interacțiunile cu elevii și colegii?

Reflecții și încheierea modulului (10 de minute)

Facilitatorii vor stimula o recapitulare rapidă a aspectelor abordate și a rezultatelor obținute, oferind oportunitatea de a adresa întrebări și de a face comentarii.

Pentru a facilita reflecțiile de final și pentru a evalua Modulul 1, facilitatorii ar putea utiliza

evaluarea de tip "mână". Facilitatorii vor oferi participanților hârtie și creioane.

Îi vor invita pe aceștia să își deseneze conturul mâinii și să noteze, după cum urmează, pe fiecare dintre degete:

- Degetul mare: ceva bun, ceva ce li s-a părut interesant;
- Degetul arătător: ceva ce ar dori să sublinieze (poate fi pozitiv sau negativ);
- Degetul mijlociu: ceva ce nu le-a plăcut sau nu au considerat interesant;
- Degetul inelar: ceva ce vor prețui din acest Modul;
- Degetul mic – ceva ce ar dori să adauge (poate fi pozitiv sau negativ);
- Palmă – O predicție pentru viitor – Ce vom face data viitoare?

După ce colectați desenele, închideți acest modul și anunțați când va avea loc următorul și ce conținuturi va avea; anunțați și că va exista timp dedicat la începutul modulului următor pentru reflecțiile și sugestiile lor personale.

Materiale suplimentare legate de subiect

- Modulul 4 YFL1
- Modulul 1 YFL1
- <https://werise-toolkit.org/>
- <https://actionaid.org/publications/2017/shifting-power-learning-womens-experiences-and-approaches-reducing-inequality>
- <https://www.reflectionaction.org/>

Abordări metodologice

Approccio di Leadership femminista
Reflection action
Apprendimento cooperativo

Fișa de lucru 1 – Definiții ale puterii

“Un mod bun de a defini puterea în realitatea zilelor noastre este acela că **PUTEREA** reprezintă capacitatea persoanelor sau a grupurilor de a stabili: cine primește ce, cine face ce, cine decide ce și cine stabilește prioritățile”.

- Srilatha Batliwala, Gender at Work

“Puterea poate fi definită ca nivelul de control pe care îl avem, la diferite niveluri ale societății, cu privire la resursele materiale, umane, intelectuale și financiare. Controlul asupra acestor resurse reprezintă o sursă individuală și socială de putere. Puterea este dinamică și relațională, nu este absolută; este exercitată în relațiile sociale, economice și politice dintre persoane și grupuri. Este, de asemenea, distribuită inegal; o parte dintre persoane și grupuri au un control mai mare asupra resurselor de putere, în timp ce alții au control puțin sau deloc. Nivelul de putere al unei persoane este corelat cu cantitatea de resurse pe care o poate accesa și controla.

Nivelurile diferite de putere sunt susținute și perpetuate în contextul unor diviziuni sociale, bazate pe gen, vârstă, castă, clasă, etnie, poziționare geografică, dar și prin intermediul unor instituții precum familia, religia, educația, media, sistemul legislativ etc. Înțelegerea noastră cu privire la putere ar fi incompletă dacă nu i-am recunoaște și legătura strânsă cu ideologia. Ideologia este o structură complexă de credințe, valori, atitudini și modalități de a percepe și de a analiza realitatea socială. Ideologiile sunt larg diseminate și realizate prin intermediul structurilor și instituțiilor sociale, economice, politice și religioase precum familia, sistemul de educație, religia, media, economia și statul, cu aspectele sale administrative, legislative și militare. Instituțiile economice, politice, legale și judiciare înființate și mediate de către stat au tendința să reîntărească ideologia dominantă și puterea grupurilor dominante din interior, chiar dacă obiectivele și politicile pe care și le propun pot fi în mod superficial egalitare. În timp ce ideologia e mult mai eficientă la a susține raporturi inegale de putere decât dominația și forțarea crudă, evidentă, nu ar trebui să uităm că, dacă cineva s-ar opune acestui sistem dominant, el ar fi întotdeauna reafirmat prin amenințarea cu forța.

Dar nici puterea, nici ideologia nu sunt statice sau monolite. Există un proces constant de rezistență și opoziție din partea celor care dețin mai puțină putere și care sunt plasați în zonele marginale ale societății, ceea ce determină anumite schimbări în structurile puterii. Atunci când obstacolele devin foarte puternice și foarte extinse, se poate ajunge până la o transformare completă a structurilor de putere”.

- Srilatha Batliwala, activistă și cercetătoare feminisă

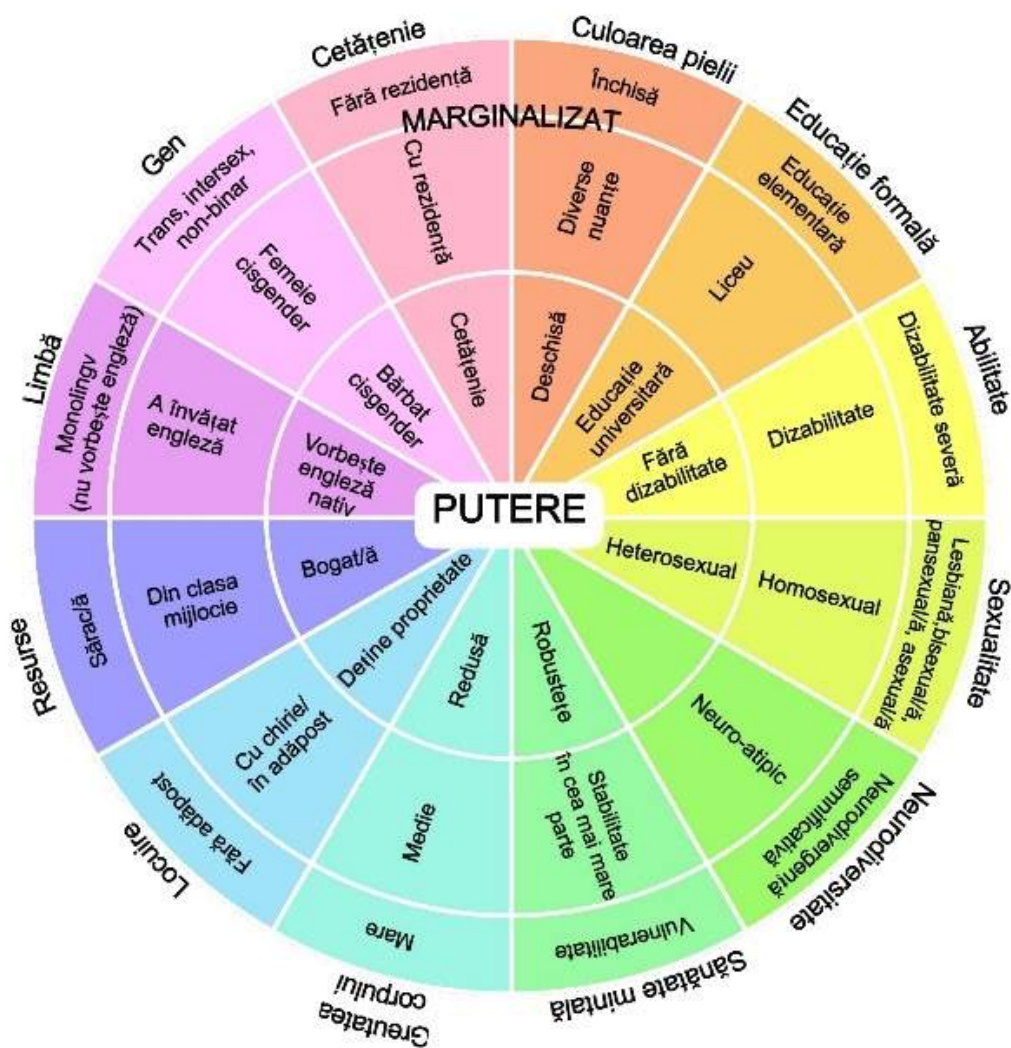
“Puterea este **RELAȚIA** dintre persoane, clase sociale, genuri, grupuri etnice, generații, teritorii, state și instituții, în cadrul căreia, de regulă, o parte domină și cealaltă parte se supune; este și o relație în cadrul căreia apar rezistențe, confruntări, transgresiuni și negocieri. Aceste relații pot conduce la revolte și dezintegrări pe măsură ce oamenii caută să schimbe relațiile de putere în relații bazate pe egalitate, într-o lume fără discriminare și supunere – o relație transformatoare”.

- Malena deMontis, JASS Meso

“[P]uterea este relațională, dinamică și multidimensională, se schimbă în funcție de context, circumstanțe și interese. Expresiile și formele sale pot oscila de la dominație și rezistență până la colaborare și transformare”.

- Lisa VeneKlasen e Valerie Miller, JASS

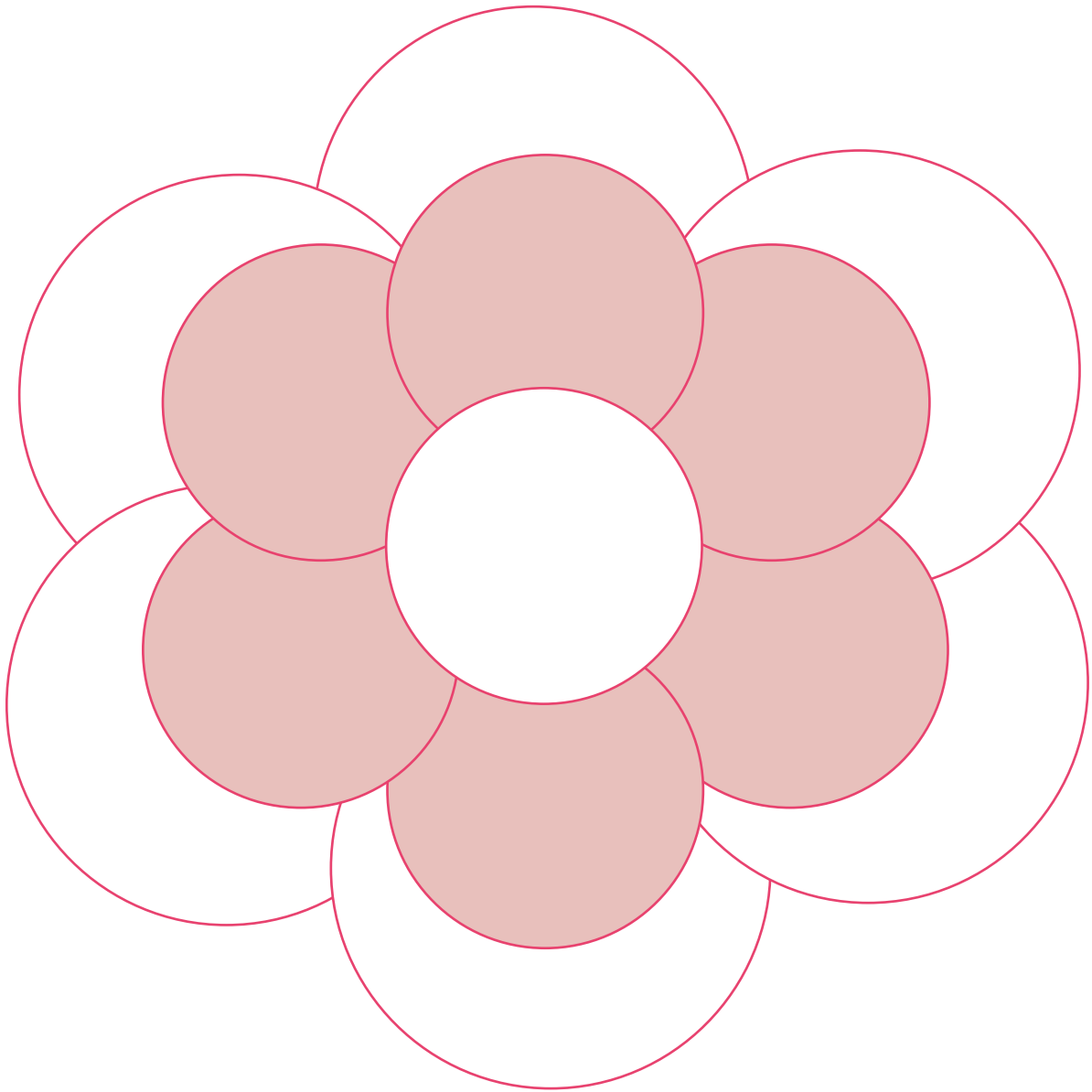
Fișa de lucru 2 – Roata puterii/privilegiilor

sursă:

https://werise-toolkit.org/en/system/tdf/pdf/tools/Power-Flower-Our-Intersecting-Identities_0.pdf?file=1&force=

Fișa de lucru 3 – Power flower

sursă:
https://werise-toolkit.org/en/system/tdf/pdf/tools/Power-Flower-Our-Intersecting-Identities_0.pdf?file=1&force=

Fișa de lucru 4 – Călătoria privilegiilor

Profiluri

JAN

Vârstă: 50

Gen: bărbat

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexual

Naționalitate: belgian

Lucrezi ca manager pentru o companie multinațională cu sediul în Bruxelles. Soția ta nu mai lucrează de când a rămas însărcinată cu primul vostru copil și acum aveți doi copii adolescenți. Locuiești într-un apartament mare în centrul Bruxelles-ului cu familia ta și îți petreci majoritatea timpului lucrând. Adesea ești plecat de acasă, dar o dată pe an îți duci familia într-o vacanță prelungită, pentru a petrece timp împreună.

FIRAZ

Vârstă: 25

Gen: bărbat

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: homosexual

Naționalitate: refugiat kurd din Siria

Ești refugiat kurd și acum trăiești în Grecia. Ai fugit din țara ta când Daesh a invadat Rojava, în 2014, temându-te că vei fi omorât din cauza orientării tale sexuale. Ai ajuns în Turcia și de acolo ai mers cu o barcă până în Lesbos. Ai petrecut mai bine de un an într-o tabără de refugiați în Moira. În prezent locuiești în Atena, într-o clădire ocupată. Speri să reușești să strângi suficient de mulți bani ca să îți poți continua călătoria către Suedia, unde locuiesc sora ta și familia ei.

ALMA

Vârstă: 45

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: lesbiană

Naționalitate: italiană

Ești dintr-un sat mic din sudul Italiei și ai crescut într-o familie foarte religioasă. La scurt timp după ce ai terminat liceul te-ai mutat într-un oraș mare din nordul țării pentru a studia dreptul. De când ți-ai recunoscut orientarea sexuală, când aveai 25 de ani, nu ai mai avut contact cu familia ta, care nu a putut accepta. Acum locuiești în Londra și lucrezi ca avocată pentru drepturi civile. Locuiești cu partenera ta, Alice, și cu pisica voastră, Miau, într-un apartament frumos din centrul orașului și adori să mergeți la cină la cele mai bune restaurante.

MARIA

Vârstă: 60

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexuală

Naționalitate: ucraineană

Lucrezi ca îngrijitoare pentru o familie spaniolă, unde ai grijă de bunicul de aproape 100 de ani, care nu mai este autonom. Lucrezi 6 zile pe săptămână, dar fără contract. Din acest motiv nu poți cere permis de rezidență și chiar dacă îți întreții familia din Ucraina (ai soț și doi copii), nu i-ai văzut de 5 ani. În ziua ta liberă te întâlnești cu prietenele tale să vorbești, să bei o cafea, să mănânci o prăjitură; majoritatea lucrează și ele ca îngrijitoare. Ți lipsește enorm familia ta, vorbești cât de des poți cu ei și vă vedeți pe cameră.

MICHELLE

Vârsta: 18

Gen: femeie

Identitate de gen: transgender

Sexual orientation: heterosexuale

Naționalitate: italiană

Ești în ultimul an de liceu și abia aștepti să se termine! Ți-ai început tranziția acum câțiva ani și familia ta te susține și acceptă identitatea ta. Casa ta e un spațiu foarte sigur pentru tine, dar la școală e foarte greu. Școala ta nu știe cum să procedeze în astfel de cazuri și încă utilizează numele anterior tranziției. Colegii tăi de clasă ar vrea ca situația să se schimbe și să fie mai ușor pentru tine, de aceea, susținuți de o organizație de studenți, au început să protesteze și să ceară directorului să facă schimbări pentru ca toți elevii să se simtă acceptați și incluși la școală.

APHRODITE

Vârsta: 15

Gen: non-binar

Identitate de gen: genderfluid

Orientare sexuală: fluidă

Naționalitate: greacă

Mergi la o școală vocațională, unde studiezi mecanică. Nu îți place să ți se spună Aphrodite, ci mai degrabă Aphro, dar la școală și acasă îți folosesc numele întreg. Mama ta se plânge tot timpul de faptul că te îmbraci prea masculin, că încerci să îți ascunzi corpul, în special sânii, care ți-au crescut foarte mult în ultima perioadă. Îți place foarte mult să construiești lucruri și speri că într-o zi îți vei deschide propriul tău atelier de tâmplărie.

ALICE

Vârsta: 17

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: fluidă

Naționalitate: franceză

Provi dintr-o familie foarte bogată și mergi la unul dintre cele mai bune licee din Paris. Părinții tăi au așteptări foarte mari legate de viitorul tău: vor să studiezi management și să preiei compania familiei în viitor. Dar tu nu îți vezi viitorul așa...ești foarte activă în consiliul elevilor și ești activistă feminista; ai dori ca într-o zi să lucrezi în centrul anti-violență pentru femei. Din cauza activismului tău, profesorii te consideră mereu aducătoarea de probleme și eleva care nu e interesată să studieze.

MAX

Vârsta: 19

Gen: bărbat

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexuale

Naționalitate: belgian

Tocmai ai absolvit liceul și acum lucrezi ca grafic designer. Îți adori jobul, întotdeauna ai vrut să faci ceva legat de design și arte. Acum cauți chirie, pentru că vrei să te muți din casa părinților. Chiar dacă aveți o relație foarte bună, e timpul să devii independent! Părinții tăi sunt puțin îngrijorați că vrei să faci asta; ai fost mereu hărțuit la școală pentru că erai prea sensibil, îți arătai deschis emoțiile și ei nu doresc să treci prin același lucru cu noii tăi prieteni și colegi de apartament.

Fișa de lucru 4 – Călătoria privilegiilor

Profiluri

ALEGRA

Vârsta: 18

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexuală

Naționalitate: română

Studiezi la o școală vocațională pentru a deveni coafeză. Acesta e ultimul tău an de școală și ai primit deja oferta de a lucra la un salon la care ai făcut practică anul trecut. Nu știi dacă să accepți sau nu, pentru că acum câțiva ani mama ta a fost diagnosticată cu o boală rară și de atunci a trebuit să ai grijă de ea permanent după școală. Familia ta nu are bani să plătească pe cineva care să se ocupe de mama ta și nici serviciile în comunitate nu sunt disponibile.

EDDY

Vârsta: 17

Gen: bărbat

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: bisexual

Naționalitate: austriac

Deși părinții tăi s-au mutat aici din Republica Democrată Congo înainte ca tu să te fi născut, oamenii încă te întrebă de unde ești tu de fapt. Ai renunțat la școală când aveai 14 ani și nu ai mai reluat. Nu ai un loc de muncă și nici măcar nu știi ce vrei să faci cu viața ta. Petreci majoritatea timpului acasă, jucând jocuri video, iar în timpul weekendurilor îți-ar plăcea să ieși cu prietenii tăi, dar cum nu ai un job nu îți poți permite. Părinții tăi te amenință tot timpul că dacă nu faci ceva cu viața ta te vor trimite să locuiești cu bunica ta în Congo, așa că ai decis să te înscrii într-un proiect al primăriei pentru tineri șomeri.

CHRISTINA

Vârsta: 18

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexuală

Naționalitate: apatridă

Locuiești împreună cu familia ta la periferia Romei. Ești de etnie romă. Tu și toți membrii familiei tale nu aveți cetățenie, ca multe alte persoane de etnie romă care au venit din fosta Iugoslavie. Pentru că ai 18 ani, ai dreptul să soliciți cetățenie italiană. Însă pentru că ai dizabilități fizice și intelectuale, nu îți poți declara dorința de a dobândi cetățenia, după cum prevede legea italiană. Dreptul tău la a avea o cetățenie îți este negat din cauza discriminărilor multiple, bazate pe etnie și dizabilitate.

Aceasta este o poveste reală! Sursa: UNHCR

ALICE

Vârsta: 25

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală bisexuală

Naționalitate: italiană

Părinții tăi s-au mutat din Cameroon în Napoli, Italia, înainte ca tu să te naști. Chiar dacă te-ai născut în Italia, a trebuit să aștepti până la 18 ani pentru a primi cetățenia. Din fericire părinții tăi au putut să te întrețină economic și psihic pe parcursul procesului, altfel ar fi fost foarte greu pentru tine să faci față birocrăției. Să primești cetățenia e foarte important pentru tine pentru a te simți în sfârșit acasă în țara în care te-ai născut și pentru a avea aceleași drepturi ca toți prietenii tăi, cum ar fi să te muți pentru a lucra sau studia în altă țară fără să trebuiască să îți faci griji în legătură cu viza. De când ai terminat liceul ai căutat constant un loc de muncă stabil, dar a fost foarte dificil din cauza lipsei de oportunități pentru tineri, din zona în care locuiești, dar și pentru că în majoritatea timpului oamenii se comportă diferit cu tine pentru că ai o culoare diferită de piele.

GEETA

Vârstă: 13

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: nestabilă

Naționalitate: nepaleză

Ești dintr-un sat izolat din vestul Nepalului. În țara ta, fetele sunt considerate a fi "murdare" pe perioada menstruației și oamenii cred că dacă o fată aflată la menstruație îi atinge, lucruri rele li se vor întâmpla și zeii vor fi furioși. Prin urmare fetele sunt încă exilate din casa lor în acea perioadă și trimise să locuiască în colibe, chiar dacă această practică este ilegală din 2005. Când aveai 11 ani ai fost trimisă de acasă pentru prima oară și a trebuit să petreci câteva zile într-o colibă mică, departe de familie și prieteni. Când te trimit acolo în fiecare lună nu te poți duce la școală și îți petreci zilele curățând și măturând în jur și tăind iarba. Coliba e făcută din nămol și nu are fereastră. Nu ai tampoane și în special noaptea e foarte frig și te temi de animalele și oamenii care te-ar putea ataca.

LIINA

Vârstă: 29

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: bisexuală

Naționalitate: finlandeză

Locuiești în Barcelona cu câinele și cele trei pisici ale tale. Ai petrecut ultimii 10 ani în Spania, unde ai avut multe locuri de muncă: agent imobiliar, agent de vânzări, îngrijitoare câini. Acum lucrezi pentru o companie internațională de traduceri și locuiești într-un apartament drăguț în suburbii. Îngrijești foarte bine animalele, îți plimbi câinele de cel puțin trei ori pe zi. Ai decis că nu vrei să faci copii, dar oamenii îți spun tot timpul că ar fi cazul să te așezi la casa ta, să te căsătorești și să faci copii.

ANNIKA

Vârstă: 23

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexuale

Naționalitate: germană

Ești educatoare, dar în prezent nu lucrezi. Ai fost concediată de la ultimul tău loc de muncă pentru că directoarea grădiniței la care lucrai a aflat că fostul tău prieten a trimis câteva fotografii și înregistrări explicite cu tine prietenilor din grupul cu care juca fotbal. Directoarea nu doar că te-a concediat, ci a și spus întregii grădinițe, inclusiv părinților, despre motivele acestei decizii, subliniind faptul că nu vei mai găsi vreodată un alt loc de muncă similar. Îți cunoști drepturile și ai ales să dai în judecată directoarea și pe celelalte persoane implicate. Cazul tău a devenit cunoscut la nivel național și multe persoane din toată țara și-au exprimat solidaritatea.

Fișa de lucru 4 – Călătoria privilegiilor

Profiluri

ZEINAB

Vârsta: 10

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: încă nedeterminată

Naționalitate: tanzaniană

Ești membră a unui club de fete la școala ta și aici ai învățat despre drepturile copiilor – dreptul la participare, la educație, la a fi auziți. Îți place foarte mult să mergi la clubul de fete, să stați împreună și să învățați despre tot felul de lucruri. După ce plecați de la club, tu și prietenele tale mergeți în comunitate și vorbiți cu alți copii despre ce ați aflat, de exemplu despre violență și formele sale.

ANDY (ANDREA)

Vârsta: 18

Gen: femeie

Identitate de gen: transgender

Orientare sexuală: lesbiană

Naționalitate: //

Ești nouă în oraș, te-ai mutat de mai puțin de o lună și tocmai ai început să mergi la noul tău liceu. Ai început tranziția la 14 ani și familia ta te iubește și te susține. Și prietenii tăi și colegii de școală te susțin, însă acum a trebuit să te muți din cauza jobului mamei tale. Te temi că la școala cea nouă nu vei fi acceptată și că vei fi hărțuită dacă noii tăi prieteni află despre tranziție.

Profilul este preluat din Youth for Love – jocul. Jucând acest joc vei avea ocazia să trăiești, din diferite perspective, povești legate de violență și să faci alegeri despre cum se sfârșeste povestea. Curios/curioasă? Intră și joacă la: <https://www.youthforlove.eu/en/pre-game/>

ROBERT

Vârsta: 18

Gen: bărbat

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: heterosexual

Naționalitate: //

Ai trei surori mai mici și îți place foarte mult să ai grijă de copii. Ești foarte calm și adori să cânti și să joci teatru. Ai însă probleme de încredere, multe cauzate de modul în care colegii tăi s-au comportat cu tine în trecut: au făcut glume foarte crude pe seama greutății tale, au aruncat cu mâncare în tine, te-au lovit. Din cauza asta nu mai ai deloc încredere în tine și îți e foarte greu să te apropii de fata de care îți place. Muzica te ajută să te simți mai bine și îți place mult să le cânti prietenilor și surorilor tale.

Profilul este preluat din Youth for Love – jocul. Jucând acest joc vei avea ocazia să trăiești, din diferite perspective, povești legate de violență și să faci alegeri despre cum se sfârșește povestea. Curios/curioasă? Intră și joacă la: <https://www.youthforlove.eu/en/pre-game/>

LISA

Vârsta: 17

Gen: femeie

Identitate de gen: cisgender

Orientare sexuală: bisexuală

Naționalitate: //

După un accident de mașină de acum 7 ani, ești în fotoliu rulant. Adori sportul și ești foarte energică și competitivă. Te lupți cu oricine te tratează cu milă și faci totul să dovedești cât de puternică ești de fapt. Ești singură la părinți și locuiești cu tatăl tău, după ce părinții au divorțat. Ești parte a unei echipe paralimpice mixte de baschet și ai o prietenă care e și ea pasionată de baschet. Vă place amândurora să participați la meciuri și să vă susțineți una pe cealaltă.

Profilul este preluat din Youth for Love – jocul. Jucând acest joc vei avea ocazia să trăiești, din diferite perspective, povești legate de violență și să faci alegeri despre cum se sfârșește povestea. Curios/curioasă? Intră și joacă la: <https://www.youthforlove.eu/en/pre-game/>

Fișa de lucru 4 – Călătoria privilegiilor

Situații

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza identității tale de gen fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza orientării tale sexuale fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza etniei tale fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza greutății tale fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza dizabilității tale fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

Dacă te simți în siguranță să mergi singur/ă pe stradă noaptea fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă nu ai avut nevoie să cheltuiești bani pentru tampoane și produse legate de menstruație în multe luni ale vieții tale fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă poți circula prin lume fără să te preocupe prea mult problema pașaportului și a vizelor fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă deții pașaportul țării în care te-ai născut/unde ai crescut fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă nu îți faci griji pentru bani și pentru cum să-ți acoperi nevoile economice fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă ai fost/ești/vei merge la facultate fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă aspectul tău fizic corespunde cu identitatea ta de gen fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă tu ești principala persoană care are grijă de familie și nu ești plătit/ă pentru asta fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă cei din jurul tău cred că ești prea tânăr/ă să îți exprimi opiniile și să iei propriile tale decizii fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă ai dreptul la educație și poți merge zilnic la școală fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă familia ta te acceptă așa cum ești fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă ai un loc de muncă stabil sau vei găsi unul când termini școala fă un pas în față, dacă nu, fă un pas în spate

Dacă nu ai fost niciodată discriminat/ă pe baza genului tău fă un pas în față, dacă ai fost, fă un pas în spate

MODULUL B

Deconstruirea ideilor preconcepute despre violența în rândul adolescenților

Acest modul menține aceeași structură metodologică a Modulului 2 – Demonstrarea prejudecăților despre violența de gen – din manualul pentru cadre didactice elaborat în cadrul proiectului Youth for Love 1. În cadrul actualului document puteți găsi exerciții noi de spargere a gheții, un focus nou asupra fenomenului violenței în rândul adolescenților și studii de caz noi. Integrarea acestor două module permite facilitatorilor o perspectivă mai amplă asupra fenomenului violenței, abordând perspectiva de gen împreună cu dimensiunea violenței între egali.

Abilități dezvoltate

Gândire critică,
empatie, comunicare,
lucru în echipă

Materiale necesare

Fișă de lucru 1
Studii de caz

Fișe de lucru

Markere

Laptop

Boxe

Videoproiector

post-it

Activități descrise detaliat

30 de minute

Pregătirea procesului de lucru împreună – Spargerea gheții

Facilitatorii vor alege unul dintre următoarele exerciții de spargere a gheții, pregătind astfel grupul pentru lucrul împreună. Facilitatorii vor alege exercițiul cel mai potrivit în funcție de specificul grupului.

OPȚIUNEA 1

În procesul de pregătire a modului, facilitatorii vor selecta o imagine semnificativă cu școala (ex: logo, intrarea principală, un eveniment public etc.) sau cu participanții, o vor imprima pe carton gros și o vor tăia în formă de puzzle. Vor invita participanții să lucreze în grupuri mai mici și le vor cere să facă puzzle-ul cât de repede pot. Există și o surpriză: 1 sau 2 piese din puzzle-ul lor sunt în săculeții cu piese de puzzle ale celorlalte echipe. Pentru a completa puzzle-ul, vor trebui să recupereze cât de repede se poate piesele de puzzle care lipsesc. De asemenea, toate puzzle-urile lor de grup, atunci când sunt așezate împreună, recrează o imagine mai mare, completând-o. Dacă a crea acest puzzle pare foarte complicat, atunci facilitatorii pot alege să folosească puzzle-uri obișnuite. Scopul exercițiului este acela de a iniția o discuție despre nevoia de a coopera, de a funcționa ca grup și de a se baza unii pe ceilalți atunci când trebuie să ducă la bun sfârșit o sarcină sau o situație complexă. Putem face o paralelă între această situație și contextul în care ei trebuie să răspundă unei situații potențiale de violență în rândul adolescenților care se petrece în școala lor: Cum acționează? Se susțin unii pe ceilalți? Împart resursele disponibile? Transmit mesaje unitare legate de violență? Având în vedere munca realizată în modulele anterioare, facilitatorii pot ghida discuția și către situații în care putem avea tendința să nu acționăm, lăsând astfel lipsiți de protecție pe cei mai expuși (de exemplu, pe studenții care au riscul cel mai mare de a fi ținte ale discursului bazat pe ură și a violenței bazate pe ură).

OPȚIUNEA 2

Facilitatorii vor implica participanții într-un joc de tipul "Ce opțiuni am?", care implică și folosirea unei sfori. Sfoara va circula de la un participant la altul, unul câte unul (la final imaginea ar trebui să arate precum o pânză de păianjen sau ca o rețea, toți participanții fiind interconectați prin intermediul sforii). Persoana care primește sfoara va trebui să împărtășească un lucru pe care a văzut că alte persoane îl spun sau îl fac în situații de violență în rândul adolescenților. Vă rugăm să nu dați nume ale unor persoane reale pe parcursul exercițiului, ci doar să vorbiți despre răspunsul acestora în situații de violență. După această primă rundă, participanții vor reface traseul de la ultima la prima persoană, de această dată dând sfoara înapoi celui de la care au primit-o și spunând ce anume cred ei că ar fi fost bine să fie spus sau făcut în situația de violență la care s-au referit inițial. Această a doua parte a jocului poate să fie mai activă, căci participanții vor trebui să navigheze prin sfoara întinsă, trecând pe deasupra, pe dedesubt etc. La final, facilitatorii vor comenta despre modul în care participanții s-au ajutat unii pe ceilalți să călătorească prin pânza de păianjen creată din sfoară. Dacă există participanți cu probleme de mobilitate, fie asigurați-vă că începeți cu ei, astfel încât să nu fie nevoie să se miște prea mult, fie alegeți un alt exercițiu pentru grup. Unul dintre facilitatori ar trebui să încerce să scrie sau să rețină răspunsurile; mai întâi pozițiile adoptate în viața reală într-o situație de violență, apoi ce anume consideră participanții că ar putea fi un răspuns mai dezirabil într-o astfel de situație. Răspunsurile vor fi utile pe parcursul discuțiilor despre această temă care vor avea loc mai târziu pe parcursul modulului.

Activități descrise detaliat

Idei preconcepute și realitate despre violența în rândul adolescenților

45 de minute

Vă rugăm să identificați **3-5 idei preconcepute importante** cu privire la violența în rândul adolescenților care sunt comune, larg răspândite și relevante cultural (deși multe idei preconcepute sunt comune, în pofida diferențelor culturale, geografice și istorice). Aceste tipuri de idei preconcepute și viziuni stereotipe cu privire la violența în rândul adolescenților definesc modul în care societăți diferite percep fenomenul și îl gestionează. Percepțiile care sunt puternic influențate de idei preconcepute pot conduce la situația în care supraviețuitoarele și supraviețuitorii violenței ajung să simtă foarte multă rușine în a mărturisi despre situația lor; de asemenea, pot conduce la blamarea lor și auto-blamare, la existența unor sisteme de sprijin care sunt ineficiente și deficiente, ceea ce rezultă în faptul că aceste infracțiuni rămân grav subraportate. Profesioniștii din domeniul educației, ca orice altă persoană, sunt influențați de aceste idei preconcepute, iar acest lucru conduce la o scădere a capacității lor în ceea ce privește recunoașterea cazurilor de violență în rândul adolescenților, cât și a capacității de a acționa adecvat în astfel de situații.

Câteva exemple de **idei preconcepute** frecvent întâlnite sunt:

Turnătorii se vor alege cu copii! Cazurile de violență în rândul adolescenților ar trebui să fie rezolvate chiar de ei. Aceste cazuri nu sunt niciodată prea serioase, sunt mai mult jocuri de copii. E mai bine ca adulții să nu intervină, pentru că intervenția lor nu va conduce decât la o înrăutățire a situației.

Băieții sunt băieți. Violența e parte din socializarea băieților, care încearcă permanent să stabilească cine are supremația, cine e alpha.

Tipul acesta de presiune e un mod de a construi masculinitatea; băieții trebuie să fie duri.

Fetelor le place. Dacă o fată spune nu, asta înseamnă poate. Se joacă, e un soi de dinamică a seducției, așa că băiatul ar trebui să se simtă încurajat să continue să încerce. E întotdeauna ușor să recunoaștem dacă un elev e supus violenței, pentru că **violența adevărată lasă urme.** Cuvintele urâte sau micile jigniri în rețelele de socializare nu înseamnă violență.

Fetele nu sunt niciodată violente. Prin natura lor, fetele sunt mai blânde și mai calme decât băieții, iar situațiile în care fetele devin violente sunt extrem de rare.

De obicei **doar elevii care au o vulnerabilitate devin violenți** (elevii crescuți în familii monoparentale, cei care trăiesc în sărăcie, elevii din anumite grupuri etnice, care au o dizabilitate fizică sau intelectuală etc.).

Facilitatorii ar trebui să decidă acele 3-5 idei preconcepute cu care ar dori să lucreze. Participanții ar trebui să fie organizați în 3-5 grupuri mai mici; fiecare grup va primi o coală de flip-chart pe care este scrisă o idee preconcepută. Pentru următoarele 15 minute vor fi invitați să discute despre aceasta în grup, să își exprime propriile păreri și să noteze modalitățile în care o astfel de idee preconcepută despre violența în rândul adolescenților are potențialul să:

- Susțină sau limiteze capacitatea de a recunoaște violența în rândul adolescenților (vă rugăm să le cereți să ofere exemple concrete)
- Susțină sau limiteze disponibilitatea victimei

de a raporta situația de violență (vă rugăm să le cereți să ofere exemple concrete)

- Susține sau limiteze capacitatea profesorilor de a preveni și/sau interveni într-un caz specific de violență în rândul adolescenților (vă rugăm să le cereți să ofere exemple concrete).

După ce grupul a terminat lucrul împreună, facilitatorii vor ruga fiecare grup să prezinte munca lor tuturor celorlalți participanți. Susțineți afirmațiile lor cu propriile voastre exemple. Exemplele ar trebui să fie specifice țării în care se implementează programul. De exemplu, puteți oferi grupului:

- Exemple despre cum ideile preconcepute despre violența în rândul adolescenților apar în modul în care jurnaliștii scriu despre violență (etnicizarea violenței, blamarea victimei în cazurile de violență în cuplu și violență sexuală, conectarea violenței cu sărăcia, lipsa educației formale etc.). Facilitatorii pot pregăti o prezentare PowerPoint sau un colaj format din extrase din articole de ziare.
- Studii de caz relevante pentru contextul specific.

După ce facilitatorii contribuie cu exemple și studii de caz, pot iniția discuții cu participanții, adaptând la contextul grupului următoarele întrebări:

- Credeți că putem clasifica stereotipurile în unele mai importante și altele mai puțin importante, în funcție de consecințele lor?

- În viața de zi cu zi, credeți că sunteți purtători de stereotipuri, chiar și inconștient? Cum?

- Există idei preconcepute în cadrul resurselor educaționale și în cadrul manualelor? Cum ar putea contribui profesorii la demontarea lor?

- Există stereotipuri puternice prezente în limbajul elevilor? Cum și când am putea purta o discuție cu ei pe această temă?

- Credeți că familiile sunt, la rândul lor responsabile pentru perpetuarea stereotipurilor? Cum și când am putea purta o discuție cu elevii pe această temă?

Fișă de lucru 1 – Studii de caz

EMA ȘI ELENA

Ema și Elena sunt prietene din clasa a șasea, când Elena s-a mutat la școala Emei. Erau amândouă foarte bune la sport, jucau în aceeași echipă, adorau să scrie povestiri scurte și își petreceau tot timpul împreună. Părinții Emei o plăceau mult pe Elena, pentru că era mereu foarte politicoasă și grijulie, părea prietena perfectă. Ema, Elena și familiile lor s-au bucurat foarte mult când amândouă au luat cu bine examenul și au intrat la același liceu.

În vacanța de vară, înainte să înceapă clasa a noua, tatăl Emei a murit pe neașteptate. În următoarele două luni Ema a fost foarte deprimată. Nu a mai ieșit din casă, nu a mai putut dormi, nu a vrut să vadă pe nimeni și și-a petrecut aproape tot timpul mâncând fast food și plângând. Când s-a întors la școală avea cu 15 kg mai mult și nu mai era deloc în formă, așa că nu a mai prins un loc în echipa de fotbal a școlii, cum își dorea.

Elena a fost extrem de furioasă. Toate planurile lor se schimbaseră și a început să îi fie rușine să fie văzută cu Ema. Fetele din clasa lor erau foarte frumoase și își băteau joc de Ema tot timpul, pe față. Curând Elena nu a mai vorbit deloc cu Ema, dar a păstrat imaginea de fată bună în timpul vizitelor de familie, în fața adulților. Vorbea cu Ema cu empatie și blândețe, o îmbrățișa când părinții erau de față, dar nu mai scotea un cuvânt atunci când rămâneau doar ele două. La școală comunica cu Ema doar prin fotografii, pe care i le lăsa pe bancă sau în rucsac. Erau fotografii cu fete supraponderale, cu animale uriașe sau cu fast food și ciocolată. La un moment dat, pe terenul de fotbal, Elena a lovit-o cu putere pe Ema cu mingea când profesorul nu le vedea; altă dată, în timpul unei vi-

zite de familie, Elena a vomitat intenționat pe patul Emei după cină, spunându-i ”așa se procedează când ești diform”.

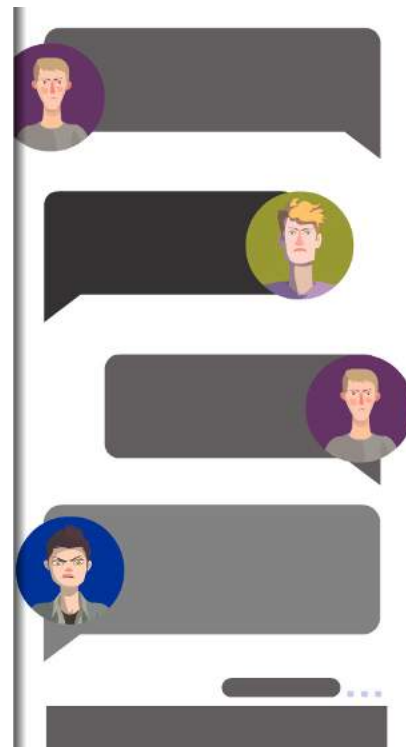
Ochiul știe tot!

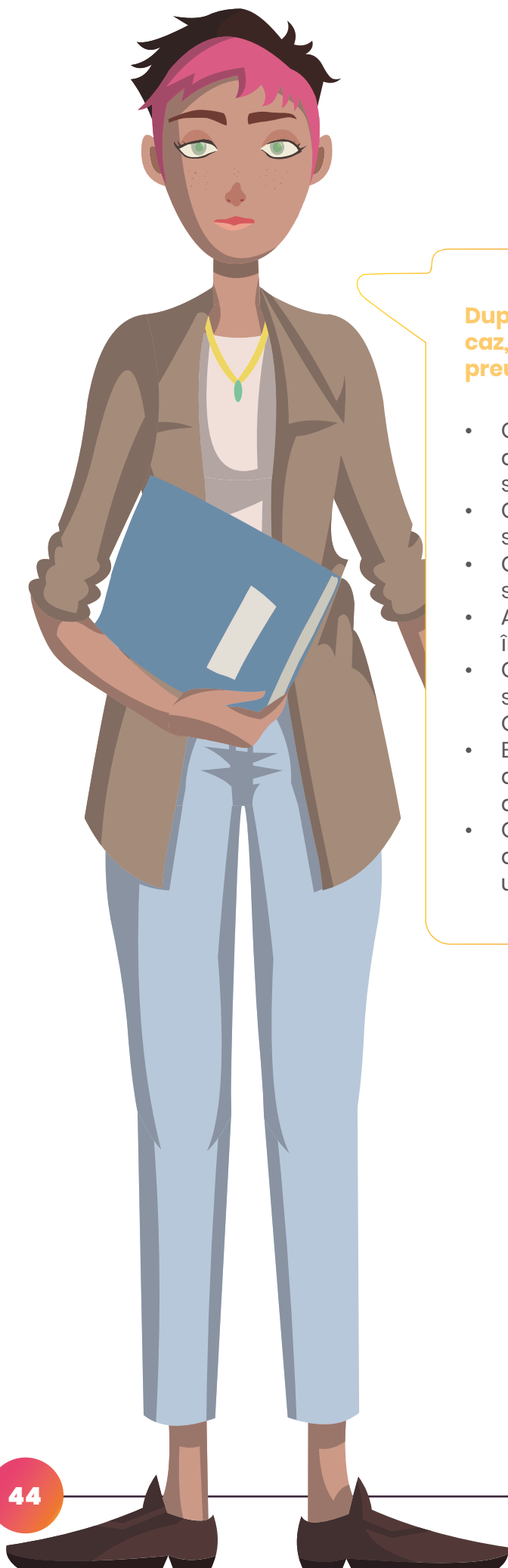
Într-o dimineață, în timpul orei de mate, toți elevii din clasa a noua au primit invitație într-un grup de Insta numit Ochiul știe tot. O parte s-au alăturat din curiozitate și și-au dat seama că era un grup anonim creat, pentru elevii din școala lor. Există și o miză: vânează-ți colegii! Iar idea era să faci fotografii cu colegii tăi în orice ipostază jenantă: transpirați de la ora de sport, când le stă rău părul, îmbrăcați în haine ieftine sau demodate. Orice era permis, chiar și să faci poze la toaletă sau în vestiar. Cu cât erau mai compromițătoare, cu atât urcai în ierarhia popularității. Și la finalul fiecărei săptămâni, Ochiul anonim din spatele paginii anunța câștigătoarele săptămânii, cele mai jenante trei fotografii.

La început elevii făceau glume despre asta, cineva s-a alăturat din curiozitate, altcineva când a auzit că au fost postate poze cu el și că sunt multe comentarii foarte răutăcioase. Atmosfera din școală a devenit foarte tensionată: nu știai niciodată dacă tu vei fi următorul, au devenit suspicioși față de oricine și uneori chiar au postat prima lor poză din cauza furiei, pentru că persoana respectivă postase anterior o poză a lor.

Comentariile deveneau din ce în ce mai crude și unii dintre elevi au început să nu mai vină la școală. Nivelul de agresivitate crescuse foarte mult și ceea ce începuse online a devenit fizic. Pagina organiza competiții tematice săptămânale: au existat săptămâna Miss & Mister Acnee, săptămâna Cel/Cea mai urât/ă și tot așa. Totul era plasat sub o lupă crudă, care deforma, și mulți dintre elevi au devenit din ce în ce mai anxioși în legătură cu corpul lor, încercând constant să își controleze orice mișcare. Când raportau și închideau pagina, apărea alta, iar fotografiile erau postate din nou.

Două luni mai târziu, moralul școlii era de nerecunoscut și profesorii au început să remarce. Mulți elevi nu erau dispuși să vorbească despre asta, pentru că miza era foarte mare: persoana din spatele paginii a postat mesajul "snitches get stitches" (turnătorii primesc copci) – cine suflă ceva devine ținta principală.

După ce fiecare participant citește studiile de caz, vor lucra în grupuri și vor răspunde împreună la următoarele întrebări:

- Care sunt formele de violență în rândul adolescenților pe care le puteți identifica în studiul vostru de caz?
- Care este cauza violenței în povestea voastră?
- Care sunt consecințele violenței în povestea voastră?
- Ați întâlnit/auzit despre o astfel de poveste înainte?
- Cum ar putea gestiona școala o astfel de situație? Este intervenția școlii necesară? Obligatorie?
- Există vreun motiv pentru care școala nu ar putea să acționeze/nu ar acționa într-o astfel de situație?
- Care ar fi consecințele dacă școala nu ar acționa într-o astfel de situație? Ce ar fi încurajat? Ce ar fi descurajat?

NOTE

MODULUL C

cyberviolența & utilizarea conștientă a mijloacelor de comunicare online

Obiective de învățare

- Să crească nivelul de conștientizare cu privire la diferitele forme și caracteristici ale cyberviolenței, precum și cu privire la modalitățile în care aceasta se poate manifesta
- Să crească capacitatea profesorilor de a înțelege cum funcționează rețelele de socializare și cum pot fi utilizate în mod conștient
- Să înțeleagă nevoile de sprijin ale profesorilor și să ofere acestora, pe parcursul sesiunilor, instrumente practice de lucru

Abilități dezvoltate

Gândire critică,
empatie, comunicare,
lucru în echipă

Materiale necesare

Fișă de lucru 1
Definiții importante

Fișă de lucru 2
Studii de caz

Fișă de lucru 3
Să ne construim
campania!

Fișe de lucru

Prezentare Powerpoint

Laptop

Boxe

Videoproiector

Sugestii pentru pregătire

Asigurați-vă că verificați în detaliu activitățile și pregătiți toate fișele de lucru necesare. Aranjați din timp sala: așezați scaunele în semicerc, poziționând facilitatorii în față, lângă laptop și videoproiector. Asigurați-vă că toată lumea vede proiecția și aude sunetul; vă recomandăm să aduceți boxe, astfel încât să existe o bună calitate a sunetului.

Bun venit, introducerea principalelor obiective ale modului

10 de minute

Facilitatorii vor prezenta conținutul modului; ce este cyberviolența, care sunt rădăcinile culturale care o susțin, cum putem utiliza platformele digitale în mod pozitiv, care sunt consecințele asupra persoanelor care sunt victime ale violenței și cum putem preveni și lupta împreună împotriva acestui fenomen.

Introduceri sub presiune! (exercițiu de spargere a gheții – 15 minute)

Toți participanții sunt organizați și așezați în două linii lungi (linia A și linia B). Li se cere să stea față în față și fiecare dintre perechi are la dispoziție 30 de secunde să împărtășească ceva partenerului, ceva ce persoana din față sa nu știe încă. Grupul A rămâne pe loc, în timp ce grupul B se mișcă. După ce trec cele 30 de secunde, fiecare persoană din grupul B se mută în fața persoanei următoare din grupul A. După ce exercițiul s-a terminat, participanții sunt întrebați cum au gestionat această activitate și dacă simt că au putut aduna multă informație despre persoanele cu care au interacționat. Li se cere să descrie pe larg tipul de informație la care au avut astfel acces: e informație de profunzime, e superficială? Au avut posibilitatea să verifice că e real ce li se spune, să pună întrebări de clarificare sau de aprofundare? Apoi, acest tip de informație obținută este comparată cu informația la care putem

avea acces prin intermediul rețelelor de socializare și cu modul în care folosim rețelele de socializare pentru a ne prezenta lumii. Există un tip de lentilă groasă sau de filtru pe care ni-l oferă activitatea noastră pe social med

Aspecte importante pentru facilitatori (de păstrat în minte și/sau de împărtășit cu întregul grup):

Pe măsură ce formarea înaintază e foarte important să revenim și să observăm principiile etice care ne ghidează (descrierea lor este în Introducerea programului de formare). Vă rugăm să vă asigurați că păstrați în minte confidențialitatea, consimțământul pentru utilizarea datelor, responsabilitatea și parteneriatul drept principii esențiale pentru învățare. Asigurați-vă că acestea sunt integrate în munca grupului.

30 de minute

1. Ce este cyberviolența?

La început discutați cu participanții pe baza următoarelor întrebări:

- Ce este cyberviolența?
- Cum este diferită de violența tradițională, care se petrece față în față?
- Ce episoade sau exemple vă vin în minte?
- Care sunt principalele provocări pe care le aveți, ca profesori, în gestionarea cyberviolenței?

Unii dintre participanți vor face, probabil, referire la cyberbullying. Folosiți această oportunitate pentru a împărtăși o primă definiție a cyberviolenței:

- Un termen umbrelă pentru toate formele de violență și hărțuire care pot avea loc în contextul utilizării instrumentelor digitale.
- Poate include: emailuri sau mesaje nedorite cu conținut explicit sexual, comentarii nepotrivite sau jignitoare făcute prin intermediul rețelelor de socializare sau în grupurile de chat, amenințări cu violență fizică și/sau sexuală prin email sau mesaje, discurs bazat pe ură, respectiv un tip de limbaj care denigrează, insultă, amenință sau vizează o persoană pe baza identității sale (gen) sau a altor trăsături (precum orientarea sexuală sau dizabilitatea).

Cyberviolența este diferită de violența față în față pentru că utilizează instrumente sau platforme digitale. Tehnologia face mult mai facil și mai accesibil pentru agresor să ajungă la victimă; în plus, nu există o confruntare directă între cei doi, deci nici control direct al părinților sau profesorilor. În felul acesta agresorul poate și să ajungă la victimă în mod anonim, în orice moment al zilei. Prin urmare, cyberviolența nu se oprește la finalul zilei de școală, ci poate continua tot timpul, ceea ce e diferit față de violența față în față.

În pofida diferențelor, există și similitudini. Vi-

ctimele cyberbullying-ului sunt și victime ale bullying-ului față în față, iar agresorii comit adesea ambele forme de violență. Bullying-ul tradițional poate să fie, în felul acesta, continuat online, de exemplu prin excluderea victimei de pe rețelele de socializare sau din grupurile de chat sau prin orice altă formă de cyberbullying, cum ar fi postarea de comentarii negative sau distribuirea de imagini fără consimțământ. În unele cazuri, cyberviolența are loc doar în mediul online, de exemplu în situația în care victima nu a întâlnit niciodată agresorul în viața reală sau când agresorul recurge la cyberviolență pentru că aceasta îl menține anonim și nu necesită confruntare directă.

Caracteristici ale cyberviolenței

Prima caracteristică a cyberviolenței este intenția de a răni pe cineva. Dacă persoana care a trimis mesajul sau a postat un comentariu nu a avut intenția de a răni cealaltă persoană atunci am putea vorbi despre o neînțelegere. O a doua caracteristică este aceea că acțiunea este repetată. În cazul cyberviolenței acesta este un lucru deosebit de important, pentru că mesajele, fotografiile și înregistrările video pot fi distribuite și redistribuite online la infinit. Prin urmare, dacă cineva distribuie o singură dată o fotografie fără consimțământ, aceasta este o formă de cyberviolență, pentru că acțiunea poate fi repetată de un număr mare de persoane în același timp. Victima poate să suporte consecințele acestui fapt mult timp după ce s-a petrecut prima oară. O a treia caracteristică este aceea că în situațiile de violență față în față, de regulă, agresorul are o relație socială cu victima, în care există o diferență de putere (de exemplu agresorul poate fi mai înalt, mai puternic, mai popular). Un aspect tipic al cyberviolenței este acela că diferența de putere rezultă din faptul că agresorul poate rămâne anonim sau, de exemplu, din faptul că știe mai bine decât victima despre cum să utilizeze tehnologia.

Activități descrise detaliat

Cyberviolența în cifre

România

Un studiu realizat de Tribal Worldwide România pentru Bitdefender în 2017, cu un eșantion reprezentativ de 800 de respondenți din rândul tinerilor sub 18 ani, indică faptul că patru din cinci adolescenți cu vârsta sub 18 ani din România spun că au fost ținta hărțuirilor în mediul online.

Principalele forme de atac utilizate pe Internet pentru a agresa victimele se leagă de înfățișare și felul în care acestea se îmbracă (67%). Alte motive frecvente pentru care tinerii sunt hărțuiți sunt hobby-urile și preocupările de zi cu zi (30%), situația materială a familiei din care provin (13%), rezultatele de la școală (12%) și orientarea sexuală (8%).

Două treimi dintre cei hărțuiți nu au povestit nimănui despre incident, tinerii invocând motive precum teama, lipsa de încredere că ar putea schimba ceva sau faptul că nu au crezut că e necesar să implice și alte persoane, deși au fost afectați în mod direct de agresiune.

Cele mai populare rețele de socializare unde are loc fenomenul de cyberbullying sunt Facebook, Messenger și Instagram, iar mijloacele de propagare a fenomenului cel mai des folosite sunt mesajele de amenințare și cele negative primite în canalul privat, urmate de comentarii negative la fotografii și furt de identitate.

Potrivit studiului, 65% dintre tineri admit că au fost direct marcați de hărțuirea suferită online și au observat inclusiv schimbări comportamentale involuntare ce au urmat agresiunii. Cei mai mulți afirmă că incidentele de acest fel le-au scăzut încrederea în sine și i-au determinat să se izoleze de ceilalți. Mai puțini, dar nu de neglijat, sunt cei care au afirmat că au intrat în depresie (20%) sau au compensat lipsa prietenilor din mediul online prin consum de alcool sau droguri (5%).

Mai mult, 84% dintre respondenți spun că au asistat la un astfel de atac, fără să fie agresori sau victime, însă doar 36% au intervenit în conflictul dintre cele două părți. Deși majoritatea

ar fi dorit să ia partea celui hărțuit, cei mai mulți devin indiferenți sau chiar agresori de teama de a nu fi atacați la rândul lor și, deci, transformați în victime.

Europa

În Europa, 49% dintre copiii cu vârste cuprinse între 11 și 18 ani susțin că au fost supuși la cyberbullying; 34% susțin că au fost agresori și că au tratat pe cineva online în mod negativ. 44% dintre copiii care au fost victime ale cyberbullyingului anterior carantinei susțin că acesta s-a intensificat pe perioadele de carantină din 2020.

De asemenea, 11% dintre femeile cu vârste cuprinse între 18 și 29 de ani susțin că au trăit experiențe de hărțuire online încă de când aveau 15 ani, acestea incluzând și avansuri, și mesaje nedorite. Riscul cel mai înalt îl au femeile începând cu vârsta de 18 ani.

Global

Un studiu realizat în Australia, Canada, Europa, Africa de Sud, Coreea de Sud și Statele Unite ale Americii indică faptul că, dintre copiii cu vârste cuprinse între 11 și 17 ani, aproape 28% susțin că au primit mesaje cu conținut sexual, aproape 15% au trimis mesaje cu conținut sexual și 12% au dat mai departe fără consimțământ un mesaj cu conținut sexual pe care l-au primit. Date din numeroase țări subliniază, de asemenea, faptul că copiii, în special fetele cu vârste cuprinse între 11 și 13 ani sunt constant în risc să fie ținte pentru abuzatori sexuali.

În SUA, 61% dintre copii susțin că au fost supuși cyberbullying-ului din cauza aspectului fizic. Alte motive pentru care au trăit această experiență au fost inteligența percepută (25%), rasa sau sexualitatea (14%) și religia (10%). Un alt studiu cu respondenți cu vârste cuprinse între 13 și 17 ani din SUA a indicat că 40% dintre aceștia consideră că este normal ca persoane de vârsta lor să trimită fotografii nud către alte persoane de vârsta lor.

Context și consecințe ale cybervolenței

La fel ca în cazul violenței față în față, violența online poate avea un efect profund și de durată asupra persoanelor implicate. Consecințele psihologice și emoționale pentru agresor și victimă, precum depresia sau detașarea, sunt foarte asemănătoare. În același timp, violența online poate fi foarte diferită de violența față în față. Multe persoane consideră că cybervolența este mai intruzivă, pentru că are loc inclusiv în mediul de siguranță al casei și pentru că se poate întâmpla oricând. În plus, nu există nici proximitatea, nici protecția adulților. Acest lucru face ca violența online să fie aproape fără limite. Pentru că nu există niciun fel de contact față în față, agresorul poate să creadă că actele sale nu sunt atât de negative sau nu au atât de mult impact și nu realizează cât de mult rău poate provoca. Lipsa contactului non-verbal și posibilitatea anonimității pot stimula impulsivitatea. În același timp, această anonimitate face să fie mult mai dificil să fie gestionată violența. În timp ce violența față în față este rezultatul superiorității fizice, violența online este caracterizată de superioritate tehnologică. Victima nu are, adesea, control asupra postărilor, comentariilor sau oricărei alte acțiuni a agresorului. Acest lucru poate determina victima să stea departe de rețelele de socializare sau chiar să își dezactiveze conturile, rezultatul fiind izolarea sa socială. Mai mult, faptul că mijloacele de comunicare online sunt atât de deschise oricui, poate face victima să se simtă de parcă ar fi singură împotriva întregii lumi.

Consecințe (recunoașterea semnelor cybervolenței)

Depresie

O stare proastă, depresia sau schimbările de dispoziție pot fi un semn că cineva nu se simte confortabil. Episoadele de anxietate sau furie pot indica, la rândul lor, o problemă.

Schimbări la nivel fizic

Creșterea sau scăderea bruscă în greutate pot

fi semne de stres. Oboseala vizibilă poate indica o tulburare de somn.

Absenteism școlar

Copiii care se confruntă cu situații de cybervolență vor căuta scuze să nu meargă la școală. Și înrăutățirea rezultatelor școlare poate fi un indicator.

Implicare redusă în ceea ce privește hobby-urile și relațiile cu prietenii

Victimele cybervolenței pot să își piardă interesul față de lucruri care anterior le plăceau foarte mult. Nevoia de contact social, cu prietenii și familia, poate să se diminueze.

Scăderea utilizării rețelelor de socializare

Victimele cybervolenței vor avea tendința să evite rețelele de socializare sau chiar să își șteargă conturile. Se poate ajunge până la a nu mai dori să își utilizeze deloc telefonul mobil.

Aceste semne nu sunt în mod necesar indicatori ai cybervolenței. Prin urmare, dacă le observați e foarte important să purtați o discuție cu adolescentul/adolescenta, pentru a vedea ce se întâmplă. 14% dintre victime nu vorbesc cu nimeni despre situația lor; în plus, nu oricine este pregătit să raporteze o situație de cybervolență. Ca martor sau persoană de încredere, puteți avea un impact semnificativ în oprirea situației și în acordarea de sprijin victimei.

Conform unui studiu al Pew Research Center, 40% dintre respondenți au fost hărțuiți online și 73% au fost martori atunci când o altă persoană a fost hărțuită online. Știm că multe persoane, din toate domeniile vieții, experimentează și chiar perpetuează violența de gen în mediul online. Totuși, când vorbim despre amenințări, persoanele de culoare și persoanele din comunitatea LGBTQ+ sunt impactate în mod disproporționat. Dintre cei care au fost hărțuiți online, 66% au spus că cel mai recent eveniment de acest tip a avut loc pe o rețea de socializare (techwithoutviolence, 2016).

Activități descrise detaliat

30 de minute

2. Forme de cyberviolență

Am discutat despre cyberviolență în general, despre cum este asemănătoare sau diferită de situațiile de violență care se petrec față în față și despre cum poate afecta atât victima, cât și abuzatorul. Cyberviolența poate lua multe forme, adesea similare formelor de violență față în față.

Discutați cu participanții despre formele de violență online pe care le cunosc. Pe ce platforme se petrec? Consideră participanții că anumite platforme stimulează anumite forme de cyberviolență? Au exemple despre astfel de evenimente vizibile în media? Cum reacționează publicul larg față de victimă/agresor în aceste exemple? Este reacția publicului larg similară cu cea a elevilor și profesorilor față de situațiile de violență online care implică elevi din cadrul școlii?

Distribuiți Fișa de lucru 1, care conține definițiile cheie. Discutați cu participanții despre formele de violență pe care le cunoșteau deja și despre cele care sunt noi pentru ei. Acordați o atenție specială fenomenului de hărțuire în mediul online: când putem vorbi despre o astfel de situație? Faceți o distincție clară între a-ți exprima opinia online și a hărțui pe cineva pe baza sexului sau genului său, a orientării sexuale, a religiei etc. Aici puteți include și informații despre prevederile legislative care reglementează

insultele, hărțuirea, amenințările, dacă acestea există. Vă puteți referi și la situația globală și la cum este în general reglementat în prezent aspectul online al comportamentului, pentru a avea și mai mult impact.

- Hărțuire online
- Amenințări
- Bullying
- Șantaj
- Sexting nedorit
- Urmărire
- Discurs bazat pe ură
- Trimitere non-consensuală de imagini/ transmiterea de imagini pornografice cu scopul răzbunării
- Ademenirea copiilor pentru scopuri sexuale
- Căutarea de informații sensibile despre cineva pe Internet

Reglementarea cyberviolenței

Este important să știm că cyberviolența nu are consecințe doar pentru victimă, ci și pentru agresor. Agresorii pot, la rândul lor, să trăiască consecințe psihologice ale acțiunilor lor. În plus, comiterea de acte de cyberviolență poate fi sancționată legal.

Majoritatea statelor membre UE au legi care reglementează violența și hărțuirea pe bază de

gen, orientare sexuală, religie sau etnie. Aceste prevederi legislative se aplică și în cazul în care sunt utilizate platforme media și de comunicare online pentru a comite în mod repetat aceste acte de violență.

Victimele cyberviolenței pot să depună o plângere la poliție, chiar și atunci când agresorul este anonim. Este important să păstrați o evidență a postărilor, comentariilor sau fotografiilor pentru a le folosi drept dovadă a conținutului și modurilor de hărțuire.

La nivelul fiecărui stat membru al UE există diferite legi, politici și alte documente care vizează cyberviolența, cyberbullying-ul și, la modul general, criminalitatea cibernetică.

La nivel european, Consiliul Europei promovează de mulți ani protecția și împuternicirea copiilor în mediul digital, inclusiv prin intermediul actualei Strategii a Consiliului Europei pentru Drepturile Copilului, care prevede că:

“copiii...au dreptul să învețe, să se joace și să comunice online – și să fie protejați de bullying, discurs bazat pe ură, radicalizare, abuz sexual și alte riscuri legate de „internetul întunecat”.

Mai mult, Consiliul Europei a declarat ziua de 18 noiembrie drept Ziua Europeană de Protecție a Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual.

În ceea ce privește discursul sexist în mod specific, articolul 9 al Convenției de la Budapesta reglementează atât pornografia care implică copii, cât și pornografia care implică persoane adulte care par a fi copii, precum și imaginile alterate, prin urmare și situațiile în care victima nu este un copil real.

Convenția de la Lanzarote (2007) abordează exploatarea sexuală și abuzul asupra copiilor și acoperă inclusiv mediul online. Convenția privind protecția datelor oferă protecție împotriva colectării și utilizării ilegale a datelor personale.

Activități descrise detaliat

3. Învățăm despre comportamentele sigure și responsabile în mediul online

20 de minute

Actori implicați

Tineri

Tinerii pot participa ca victime, martori sau agresori la fenomenul cyberviolenței. Fiecare dintre aceste poziționări poate fi conectat cu un anumit tip de cunoștințe și abilități. Cunoștințele și abilitățile pot fi învățate de la profesori, părinți, prin intermediul unor campanii sau website-uri, dar și de la grupul de egali. Implicarea tinerilor în dezvoltarea de politici de prevenire a cyberviolenței este una dintre primele condiții pentru a avea succes.

Părinți

Părinții joacă, la rândul lor, un rol important. Cyberviolența se petrece adesea în afara școlii. Cercetările arată că acei copii ai căror părinți sunt mai puțin implicați în activitățile lor online au un risc mai crescut să fie victime ale violenței online. Copiii care ajung să fie victime ale cyberviolenței adesea nu vorbesc cu părinții lor despre ceea ce li se întâmplă. Copiii care sunt martori la cyberviolență adesea aud de la părinții lor mesajul că "nu ar trebui să se bage". Tocmai de aceea e important ca părinții să își susțină copiii în utilizarea media online și să poată da, ei înșiși, un bun exemplu. De asemenea, ar trebui să aibă capacitatea de a recunoaște abuzurile online și de a reacționa într-un mod corect.

Școala

Când adolescenții sunt hărțuiți online, acest lucru are consecințe negative pentru contextul școlar; se poate crea un mediu școlar negativ, pot apărea dezinteresul față de școală și lipsa de implicare. Școlile pot aborda cyberviolența în mod integrat.

Cum poți ajuta?

Fii de partea victimei. Ia legătura cu agresorul și denunță comportamentul acestuia. Agresorii adesea cred că acest tip de comportament le va aduce popularitate. Cu cât mai multe persoane din mediul lor denunță acest comportament și în consideră inacceptabil, cu atât mai curând agresorul se va opri.

Oferă sprijin emoțional: întreabă-i cum se simt și spune-le că nu toată lumea este de partea agresorului.

Oferă informație. Informează-te despre această temă și caută sfaturi și recomandări pentru victimă: cum să reacționeze, de unde poate primi sprijin etc. Adesea victimele nu au energia să caute acest tip de informație, așa că le poți ajuta făcând tu acest lucru pentru ele.

Nu rămâne pasiv. A nu interveni este cea mai frecventă reacție a martorilor la cyberviolență. Acest lucru poate întări comportamentele, iar agresorul poate simți și mai multă putere. Nu ignora niciodată o situație de cyberviolență.

La finalul acestei prezentări, facilitatorii pot utiliza Fișa de lucru 2 pentru a iniția o sesiune de brainstorming cu toți participanții și pentru a discuta posibilele modalități de intervenție.

Această sesiune oferă, de asemenea, posibilitatea de a intra în profunzime despre cum ar putea fi propuse activități tematice elevilor. Fișa de lucru 3 arată cum ar putea fi creat un poster/o revistă pe baza căreia să se construiască o mică campanie de creștere a conștientizării, elaborată și promovată în mod direct de către elevi. This session provides also the possibility to deep a possible activity managed with students: acesta este un exemplu de acțiune care ar implica participarea directă a elevilor.

15 de minute

Încheierea celui de-al treilea modul și evaluarea

Pentru a evalua nivelul de schimbare rezultat din participarea la formare, facilitatorii sugerează o activitate de evaluare de final, care se numește Impactul schimbării (o piatră aruncată în apă creează cercuri la suprafață; această imagine este o metaforă pentru diferitele niveluri de schimbare obținute ca urmare a unui program sau proiect). Amintiți-le participanților despre obiectivele programului de formare, reamintindu-vă de conținutul fiecărui modul împreună cu participanții. Facilitatorii vor crea trei cercuri concentrice pe podea cu ajutorul unor benzi adezive și va ruga participanții să se poziționeze în jurul cercului exterior. Apoi le cere să scrie câteva cuvinte sau să facă un desen pe o bucată de hârtie, reprezentând:

1. Unu: două schimbări pe care le-au observat ca rezultat al formării, una cu referire la schimbarea personală, a doua referitoare la schimbarea de grup;
2. Doi: două gânduri personale referitoare la calitatea formării și a metodologiilor;
3. Trei: două sugestii personale privind nevoia de îmbunătățire sau explorare ulterioară.

Facilitatorii cer fiecărei persoane să își prezinte ideile și să le plaseze în cercul potrivit nivelului de schimbare pe care l-au observat până acum, de la o schimbare mică (cercul din interior), la una moderată (cercul din mijloc), mergând până la o schimbare mare (cercul din exterior). Apoi discută în grup dacă există mai multe persoane cu observații asemănătoare

și, dacă da, grupează aceste observații împreună. Facilitatorii conduc acest proces de trei ori, pentru fiecare dintre cele trei cerințe menționate mai sus. Apoi facilitatorii conduc discuția către diferențele posibile apărute în identificarea schimbărilor și în plasarea lor în cercurile potrivite și rezolvă aceste diferențe prin consens sau luând în calcul opiniile majorității (a nu se crea o medie). Facilitatorul notează argumentele pentru fiecare dintre schimbările percepute și se asigură că există timp pentru discuții.

Fiecare profesor și reprezentant al școlii implicat în program va completa și un chestionar formal de evaluare.

Materiale suplimentare legate de subiect

Directoratul general pentru politici interne (2016). Cyberbullying among young people. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

Guvernul SUA (2021). What is cyberbullying? <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it>

Tackling cyberbullying and other forms of online violence involving children and young people: fact sheet: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379486>

Directoratul general pentru politici interne (2016). Cyberbullying among young people. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

[des/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

Guvernul SUA (2021). What is cyberbullying? <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it>

Tackling cyberbullying and other forms of online violence involving children and young people: fact sheet: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379486>

Abordări metodologice

Abordarea integrată la nivelul întregii școli. Co-design. Învățare prin cooperare

NOTE

Fișa de lucru 1 – Definiții importante

Cyberbullying-ul este acel tip de bullying care se petrece prin intermediul unor instrumente digitale, precum telefoanele, computerele și tabletele. Cyberbullying-ul poate avea loc prin intermediul mesajelor și al aplicațiilor, prin intermediul rețelelor de socializare, forumurilor sau jocurilor, respectiv în acele medii în care oamenii pot vizualiza, oferi sau distribui conținut. Cyberbullying-ul implică trimiterea, postarea sau distribuirea de conținut negativ, fals, rău intenționat despre altcineva. Poate include și trimiterea, postarea sau distribuirea unor informații personale sau private despre o altă persoană fără consimțământul acesteia, cauzând acesteia rușinare sau umilire. În unele cazuri cyberbullying-ul trece granița către comportamente ilegale sau criminale.

Cel mai frecvent cyberbullying-ul are loc în următoarele medii:

- Pe rețele de socializare, precum Facebook, Instagram, Snapchat și Tik Tok
- Prin mesaje și aplicații de trimis mesaje pe telefoanele mobile și tablete
- Prin mesaje directe și pe grupuri de chat pe

Internet

- Pe forumuri online, în camere de chat, pe platforme precum Reddit
- Prin email
- În comunitățile online de gaming

(stopcyberbullying.gov, 2021)

Sexting este o combinație a cuvintelor sex și texting (Child Focus) și face referire la schimbul de mesaje, fotografii sau materiale video cu conținut explicit sexual. Sexting-ul este practicat atât de adolescenți, cât și de adulți și nu este în sine ilegal. Doar atunci când sunt trecute anumite granițe, de exemplu când nu există consimțământ sau când există presiune sau coerciție, poate deveni ilegal (Sensoa).

Pornografia pentru răzbunare este acel fenomen care presupune ca imagini explicite sexuale sau nud ale unei persoane să fie distribuite fără consimțământul acesteia, chiar dacă persoana a oferit permisiunea să fie fotografiată/filmată sau a făcut chiar ea fotografiile/materialele video. Numele sub care este cunoscut acest fenomen nu este potrivit, pentru

că motivul din spatele distribuirii unor astfel de imagini nu trebuie să fie neapărat răzbunarea. A distribui imaginile cu conținut sexual ale unei persoane fără consimțământul acesteia este sancționabil legal (IGVM). Este unul dintre riscurile pe care cineva trebuie să știe că și le asumă atunci când se implică în sexting.

Grooming (ademenirea copiilor pentru scopuri sexuale) este fenomenul care are loc atunci când un adult caută să aibă contact cu un copil, prefăcându-se că are aceeași vârstă, construind o prietenie cu acesta pentru a-i câștiga încrederea, dar căutând de fapt contact sexual. Grooming-ul se pedepsește legal atunci când victima are sub 16 ani (MediaWijs, 2021; WatWat). Este de asemenea unul dintre riscurile pe care cineva trebuie să știe că și le asumă atunci când se implică în sexting.

Fișa de lucru 2 – Studii de caz

SITUAȚIA 1

Andrei, Clara și Mihai joacă de foarte mult timp împreună World of Warcraft. Sunt în aceeași echipă și ei trei reușesc să câștige orice joc. Într-o zi Clara încearcă să îl convingă pe Mihai să joace împotriva lui Andrei. E prea lent și nici pe jumătate la fel de bun ca Mihai și Clara. Dacă ar scăpa de el ar avansa mult mai mult în joc. Împreună gândesc o strategie să îl elimine pe Andrei.

SITUAȚIA 2

Ada a găsit un website super distractiv. Postezi acolo fotografia cuiva și lași oamenii să voteze despre cât de urâtă e persoana respectivă.

SITUAȚIA 3

Cristi a alunecat pe gheață în curtea școlii și s-a izbit cu fața de pământ. S-a rănit foarte tare, dar modul în care a alunecat și a căzut a fost foarte amuzant. Seara, Dani primește pe chat o înregistrare cu căzătura. Se pare că cineva filmase repede cu telefonul...Pe ecran e și mai amuzant decât fusese în realitate, ala că Dani trimite înregistrarea și prietenilor lui, să se distreze împreună.

SITUAȚIA 4

Lara tocmai s-a întors din vacanță, din Republica Dominicană. Fotografii hotelului a făcut o sesiune foto cu ea, în bikini, pe plajă. Când ajunge acasă se grăbește să posteze fotografiile. Ar vrea ca toată lumea să vadă ce bine arată!

SITUAȚIA 5

Maria vorbește des pe chat cu prietenul ei. Într-una dintre conversații el îi cere să își dea hainele jos. Mariei îi place să facă asta pentru el, așa că își scoate, rând pe rând, toate hainele.

Fișa de lucru 3 – Să ne construim campania!

Pas cu pas:

1. Identificați aspectele legate de fenomenul cyberviolenței pe care v-ar plăcea să le explorați mai mult. Iată câteva exemple:

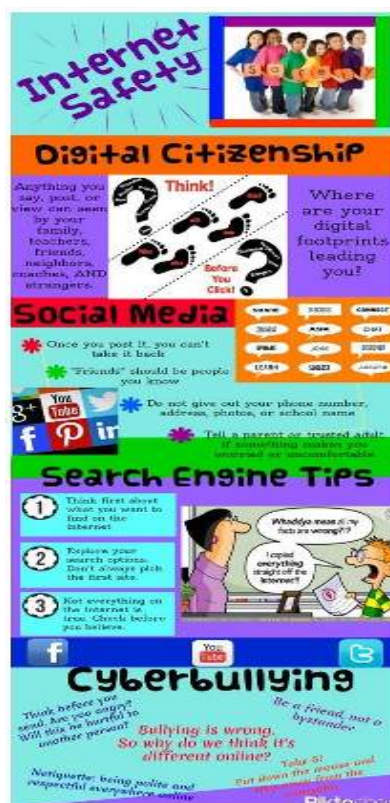
- Ce este violența online? Cum e diferită de violența față în față?
- Confidențialitatea și utilizarea imaginilor
- Ce pot face cu rețelele de socializare? Exemple de bună practică și informații folositoare!
- Efectele negative
- Eticheta în mediul online

Grupul poate fi împărțit în grupuri tematice mici și pot lucra ca și cum ar fi echipele editoriale ale unui ziar.

Iată câteva exemple:

2. Alegeți tipul de produs de comunicare: Cum ați prefara să comunicați? Cu infografice, postere, prezentări, reviste?

3. Stabiliți un mod de căutare pentru informații și materiale: selectați cuvinte cheie, verificați sursele utilizate.

4. Salvați imaginile și textele descărcate într-un folder.

5. Discutați în grup alegerea materialelor.

6. Prezentați materialele în fața clasei.

7. Finalizați materialele și creați-vă campania.

8. Site-uri unde puteți crea infografice gratuit: Infogr.am; Piktochart.com; Easel.ly; Canva
Site-uri unde puteți crea reviste gratuit: Flips-nack

MODULUL D

Dezvoltarea unor politici și proceduri școlare complexe pentru gestionarea situațiilor de violență în rândul adolescenților

Acest modul păstrează aceeași structură metodologică care a fost utilizată și în cadrul manualului pentru cadre didactice dezvoltat în cadrul proiectului Youth for Love 1 – Modulul 3, Dezvoltarea de politici și proceduri complexe pentru a adresa violența de gen și stereotipurile de gen în școli – vă invităm să îl consultați pentru a descoperi și utiliza fișe de lucru suplimentare.

Abilități dezvoltate

lucru in echipa,
gândire critică, analiză
da, empatie, comunicare

Materiale necesare

Fișă de lucru 1

exemplu de etapă
necesară în dezvoltarea
procedurilor,
care implică întreaga
comunitate educațională

Fișă de lucru 2

Bozza procedura da
adattare al contesto
locale

post-it

Markere

Laptop

Boxe

Videoproietor

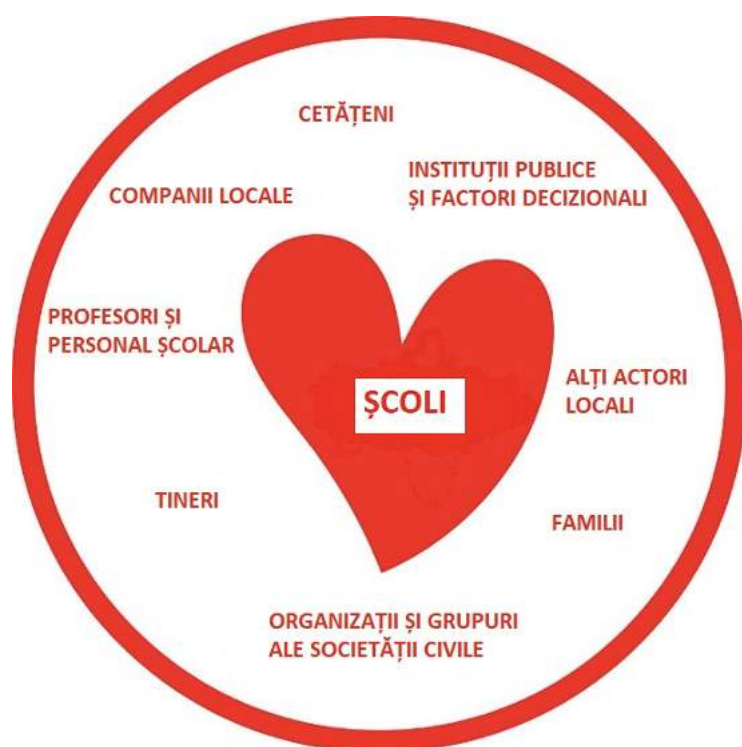

Fișa de lucru 1 – exemplu de etapă necesară în dezvoltarea procedurilor, care implică întreaga comunitate educațională

În majoritatea cazurilor, școlile nu sunt echipate cu proceduri sau protocoale specifice pentru a preveni și gestiona situațiile de violență de gen și de violență în rândul adolescenților petrecute în cadrul școlii; adesea au protocoale și proceduri de intervenție în situații de bullying și cyberbullying care nu răspund în întregime fenomenelor anterior menționate. Într-adevăr, bullying-ul și cyberbullying-ul sunt doar o parte dintre multiplele forme de violență la care elevii și tinerii riscă să fie expuși.

Este, prin urmare, esențial ca școlile să adopte strategii clare, care implică întreaga comunitate educațională printr-un proces de co-creare a acestora, cu scopul de a elabora proceduri cu implicarea elevilor, profesorilor, personalului școlar în general, familiilor, autorităților locale, instituțiilor și tuturor actorilor relevanți la

nivel local, precum organizații neguvernamentale relevante, centre care au mandatul de a preveni violența, organizații de tineret etc. Fiecare context are nevoi și dispune de resurse diferite, prin urmare e important să derulăm un proces participativ, implicând actori din fiecare comunitate educațională, care poate fi structurat după cum vom prezenta mai jos. Vă rugăm să luați în calcul faptul că aceasta este o sugestie și că procesul ar trebui adaptat la nevoile și resursele locale.

Etapa 0: crearea unui grup de lucru care să implice actorii relevanți din comunitatea educațională, cu o atenție specială acordată implicării tinerilor

Etapa 1: creșterea conștientizării cu privire la fenomenul violenței în rândul adolescenților la nivelul tuturor actorilor implicați, cu un accent special asupra formelor, cauzelor și consecințelor violenței și a serviciilor disponibile la nivel local.

Cum: prin ateliere, formări, momente de schimb și reflecție

Instrumente și resurse: manualele dezvoltate în cadrul proiectelor Youth for Love

Etapa 2: analiza și studiul politicilor, protocoalelor și procedurilor existente la nivel local și la nivelul școlii

Cum: prin analiza documentelor existente și prin interviuri cu actori cheie.

Instrumente și resurse: proceduri și regulamente școlare, politici locale, planuri și linii directoare naționale.

Etapa 3: momente de reflecție și schimb cu grupul de lucru construit în etapa 0, pentru a identifica principalele elemente care să fie integrate în proceduri.

Cum: atelier construit împreună

Instrumente și resurse: manualele dezvoltate în cadrul proiectelor Youth for Love

Etapa 4: împărtășirea muncii făcute, astfel încât comunitatea educațională să ajungă la un consens și să aprobe majoritatea prevederilor care vor fi cuprinse în proceduri

Cum: discuții deschise întregii comunități educaționale

Instrumente și resurse: documente produse

anterior în procesul de co-creare

Etapa 5: elaborarea propunerilor de proceduri de către un grup restrâns de lucru în cadrul școlii (cu posibilitatea de a implica actori din comunitatea educațională)

Cum: printr-o serie de întâlniri și prin stabilirea de sarcini specifice fiecărui membru al grupului de lucru

Instrumente și resurse: regulamentul școlar în cadrul căruia vor fi integrate procedurile, alte proceduri relevante (de exemplu cele legate de bullying și cyberbullying) cu care s-ar putea crea sinergii și conexiuni.

Etapa 6: aprobarea procedurilor/protocolului la nivel școlar

Cum: aprobare de la conducerea/consiliul școlii

Instrumente și resurse: proceduri specifice pentru a preveni și gestiona situațiile de violență, dezvoltate cu implicarea și participarea activă a comunității educaționale

Etapa 7: diseminarea procedurilor în rândul școlii și al comunității educaționale

Cum: diseminarea documentului prin intermediul unor acțiuni și strategii specifice fiecărui grup-țintă; implementarea unei campanii de conștientizare conduse de tineri, dezvoltată de elevi pentru a se asigura că toți actorii cunosc procedura/protocolul care a fost dezvoltat.

Instrumente și resurse: propria creativitate!

Fișa de lucru 2 – Exemplu de procedură care poate fi adaptată la contextul local

Introducere:

Adăugați o introducere, ca de exemplu: Prezentul protocol/prezenta procedură, adoptată de consiliul/conducerea școlii astăzi, _____ (adăugați data), cu numărul _____, cu scopul de a preveni și gestiona situațiile de violență între elevi, atât în mediul școlar, cât și în afara acestuia, devine parte integrantă și substanțială a regulamentului școlar.

CADRUL LEGAL

Adăugați prevederi legislative și politici europene, naționale și locale, relevante privind violența de gen și violența în rândul adolescenților

CE ESTE VIOLENȚA ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR

Adăugați o definiție complexă, care cuprinde și informații privind formele, cauzele și consecințele violenței (toate informațiile necesare pot fi găsite în materialele de formare dezvoltate în cadrul proiectului Youth for Love)

PREVENIRE

Adăugați o definiție complexă, care cuprinde și informații privind formele, cauzele și consecințele violenței (toate informațiile necesare pot fi găsite în materialele de formare dezvoltate în cadrul proiectului Youth for Love)

GESTIONARE

Cum sunt gestionate cazurile de violență? Care sunt mecanismele de raportare? Care sunt măsurile ce pot fi luate? Ce actori externi trebuie implicați? Când și cum ar trebui implicați aceștia?

Concentrați-vă asupra:

1. Mecanismelor de raportare
2. Gestionării și măsurilor care ar trebui luate

ACTORI IMPLICAȚI

Cine este implicat? Care sunt sarcinile de îndeplinit pentru fiecare dintre actori?

Resources

Documente juridice, cercetări și publicații

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention, full text, English), 11.05.2011
<https://rm.coe.int/168008482e>

The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention): Questions and answers
<https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers/16808f0b80>

Council of Europe. Raising awareness of violence against women. Article 13 of the Istanbul Convention:
<https://rm.coe.int/168046e1f1>

EIGE – European Institute for Gender Equality
<https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Violence against women: an EU-wide survey
<https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/violence-against-women-survey/survey-information>

UNESCO and UN Women. Global Guidance on Addressing School Related Gender-based Violence (2016)
<https://www.paho.org/hq/dmdocuments/2017/violence-against-women-2017-03ws-schoolrelated-gender-based-violence-guidance-UNESCO-UNWomen.pdf>

World Health Organization. School-based violence prevention. A practical handbook (2019)
<https://www.unicef.org/media/58081/file/UNICEF-WHO-UNESCO-handbook-school-based-violence.pdf>

United Nations Girls' Education Initiative. A whole-school approach to prevent school-related gender-based violence: Minimum Standards and Monitoring Framework
<https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2018/09/Whole-School-Approach-to-Prevent-SRGBV-Minimum-Standards-Framework-UNGIEI.pdf>

Site, proiecte

Myths concerning violence against women and girls:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/factsheet-eu_action_to_combat_violence_against_women-2019.pdf

Global women's rights organization

<https://www.womankind.org.uk/>

Safe and welcoming schools

<http://www.endvawnow.org/en/articles/1756-safe-and-welcoming-schools-.html>

Violence in schools

<https://www.coe.int/en/web/children/violence-in-schools>

Co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship (REC)
Programme of the European Union

Proiectul implică 4 țări și 5 organizații:

ActionAid Italia, Italia

ActionAid Hellas, Grecia

AFOL Metropolitana, Italia

CPE - Centrul Parteneriat pentru Egalitate,
Romania

UCLL - UC Limburg, Belgia

act:onaid

Afol
METROPOLITANA
collegiamo il lavoro

CPE
CENTRUL PARTENERIAT
PENTRU EGALITATE

UC Leuven
Limburg
MOVING MINDS

Conținutul acestui set de instrumente reprezintă doar punctul de vedere al autorilor și este responsabilitatea acestora. Comisia Europeană nu își asumă nicio responsabilitate pentru utilizarea informațiilor conținute în acesta.